

Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. 2333 — 2338

क तन्त्रोत्तरः

Title

क. देहस्य येनता चक्र लोचनं

Author

श्री अभिनव गुप्तः राजाननः

Extent

४३

Age

Subject

भक्तिशास्त्रं

क तंत्रसारः ४२

ख देहस्पदेवताचक्रसोत्रम् १

१३३३

१३३४

2333-34

F. 43

complete

४२ पत्र

ने.
१

गेतमः शिवाय गेविमलकलाश्रयाभिनवसृष्टिमस
जननीभारिततनुश्रपं चेमुत्तगुतरुचिर्जनकः त
उभययामलस्रुरितभावविसर्गभयं हृदयमनु
त्रगस्तकलेसमसेस्फुरतात विततस्तज्ञानोको
विगादितुनैवशाक्यते सर्वैः ऋजुवचनविरचि
तमिदं तत्रेसायेततः पृथगत श्रीशंभुनाश्रमासु
रचरणनिपातप्रभावगतसंकोचने अभिनव
गुतहृदयुजमेतदिविनतमद्देशपूजनहेतोः ३
हस्तानेमोक्षकारणवन्धनिमित्तस्याज्ञानस्यावि
शेषकत्वात् द्विविधं वाज्ञानं बुद्धिगतं पौरुषं च तत्र
बुद्धिगतमनिश्चयसभावं विपरीतमनिश्चयात्मकं
च पौरुषं तद्विकल्पसभावं संकृष्टितप्रयात्मकं
तदेव च मूलकारणं संसारस्येति वक्ष्यामो मननि
र्णये तत्र पौरुषमज्ञानं दीक्षादिनानिवर्तेतापि
किंतु दीक्षापि बुद्धिगतेन व्यवसायात्मके सति वो
देयज्ञानेन संभावति हेयोपादेयनिश्चयस
र्वकत्वात् तत्र बुद्धिशिवयोजनारूपाया दीक्षाया इति
तत्र व्यवसायात्मके बुद्धिनिष्ठमेव ज्ञाने प्रधानं
तदेव चाभ्यसमानं पौरुषं मध्यज्ञानं निरंति वि
कल्पसंविदभ्यासस्याविकल्पतालतापर्यवसानं
त प्रविकल्पसंकृष्टितसंविदकाशरूपाया आत्मा
शिवसभाव इति सर्वशासमस्तवस्तानिष्टं सम्पनि ३-१

शरीरनाथोऽङ्गेः ततः कं पः सवत्ताकोतोदेहना
 दात्मशेषिस्थान् ततो निरावर्हिर्मुक्तविलयात्
 इयमनात्मनात्मभावेलीनेखात्मनः सर्वमयता
 दात्मनात्मभावेविलीयते इत्यतोऽन्निर्महा
 व्याप्युदयात् तापवजाप्रदादिभूमयस्सूर्यतीतां
 ताः पताञ्चभूमयः त्रिकोणाकन्दहृतालोर्ध्वकर्मले
 नीचकप्रवेशे भवंति पञ्चमुच्चारविश्रान्तोयतस्य
 रेसून्दनंगलिताशेषवेद्यं यश्चोक्तिवदेद्यं यश्चो
 क्तिवितेवेद्यं तदेवलिङ्गत्रयमिति वक्ष्यामः साव
 सरे परं चात्रलिङ्गोपगिनीहृदये तत्रमुखास्पन्दन
 इयतासंकोचविकासात्मनयायामलरूपतोदये
 नविसर्गकलाविश्रान्तिलाभादित्यलमप्रकाशो
 यानुप्रवेशः पूर्वेसवोयेतदनुप्रमेयेविश्राप्समेयं
 परिहरयेत पूर्वेविश्राप्समितिमात्रमेयविभागमा
 येवससंदरेत व्याप्यविश्राप्समितिमात्रमाः स्यः
 मृतेनसाकेषरूपायभूम्यः प्राणादयोद्याननप
 श्चिमास्तलीनश्चजाग्रत्प्रभृतिप्रपंचः शुभ्रासनि
 होत्रतुष्टीहृसंदहिमशीधामत्यशिरगारेदेह ३
 त्पतरसोकाः इत्युच्चारणे शुभ्रसत्प्रप्राणात्माव
 र्णाः प्रसिन्नेवोच्चारस्वरत्रयकानुकृतिशयोधने
 वर्णाः तस्यसृष्टिसंदारवोनेमुच्यते तदभ्यासान्
 रसेवितिलाभः तथादिकादौसांतेसाकेनकेवो
 तरुश्चाग्निनेसूनेवासमविशिष्टः संवित्सून्दस्य
 शः समयानपेक्षितात्यरेष्टाः समयापेक्षिता

काशोनपरतंत्रः प्रकाशयतेवदिपारतंत्रं प्रकाशयते
चप्रकाशांतरपिदितेवनचप्रकाशांतरकिंचिद-
स्तीतिस्वतंत्र एकः प्रकाशः स्वातंत्र्यादेवदेशकाला
कारावच्छेदविरहायापकोनित्यसर्वाकारनिराक-
रसभावः तस्यचस्वातंत्र्यमानन्दशक्तिः तस्यमक्ता
रश्मिः शक्तिः प्रकाशरूपताचिच्छक्तिः ग्रामर्षात्म-
कताज्ञानशक्तिः सर्वाकारयोगित्वंक्रियाशक्तिः इत्ये-
वंमुखाभिः शक्तिभिः पुक्तोपि वस्तुतश्चाज्ञानक्रिया
शक्तिपुक्तो नवच्छिन्नः प्रकाशो निजानन्दविभ्रान्तः
शिवरूपः सपवचस्वातंत्र्यादात्मानं संकुचितमवभा-
सयन्नपरित्यज्यते पुनरपिचस्वात्मानं स्वतंत्रतया
प्रकाशयति येनानवच्छिन्नप्रकाशशिवरूपतयेवप्र-
काशते तत्रापिस्वातंत्र्यवशादनुपायमेवस्वात्मानं प्र-
काशयति सोपायंवा सोपायत्वेपिरश्मिवात्मानंवाक्रि-
यावाद्युपायइतित्रैविध्यं शांभवशाक्ताणावभेदेनस-
मावेशस्यतत्रचतुर्विधमप्येतद्वयंक्रमेणाशेषदिश्य-
ते आत्माप्रकाशवपुरेषशिवः स्वतंत्रः स्वातंत्र्यनर्मर-
भमेननिर्जसंख्यं संख्यादयत्सनरपिप्रचयेतपूर्णे
तस्याक्रममाक्रमवशादशवात्रिभेदान् पञ्चपदास-
कृत्तुआत्मागतसंख्यन्तर्गदकरनि अकृत्तुपञ्च
इतिअद्वैतमवसुपद्वैतपरमार्थिणाशिवरस इ-
तिप्रीसदभिनवशुभविरचितेतंत्रसारेविज्ञानभेद

यदा रूपायांतरससौ स संस्कारार्थविकल्पोपेक्षते
 तदा च हि प्राणदेहवददिकान्तरिमितरूपानुपाय
 तेन एहं न रते प्राणप्राणवेत्तानमाविर्भावयति त
 बुद्धिर्वा नात्मिका प्राणः सूक्ष्मः सूक्ष्मश्च प्राणः उर्ध्व
 रणात्मा उश्चाराणं च नाम ये च प्राणा भ्यास्तयः सू
 क्ष्मस्त्वर्णा शब्दश्चेन ह्येते देहः स निवेशविशेषा
 त्मा करणशब्दवाच्यः सदृशो चत्माः के भव्ये रित
 लिंगरूपा गुणयतया कीर्तयिष्यमाणाः तत्र ध्यानं
 तावदिदोचितमुपदेश्यामः यदेतत्प्रकाशं स
 चित्तं तं भूतं परं तत्समुक्तं तदेव निजहृदयवोध
 ध्यात्वा तत्र प्रमात्प्रमाणप्रमेय उपपन्नवद्भूतसौ
 मयितयस्य संवदे ध्यायेत् यावदसौ मफाभैर
 वाग्रिर्वा न वा तस्मात्सिद्धाकारः संपद्यते तस्य प्राक्त
 नशक्तिजालादादशकपरिहृतस्य च क्तात्मनश्च
 क्षरादीनामन्यतममुधिरहारेणानिःस्तनस्य वा
 से प्राप्तात्मनि विभ्रान्तिं चिंतयेत् तेन च विभ्रान्तेन
 प्रथमतः हाससौ म उपतया स्फुटिकमेण पुरितं
 ततो र्क उपतया स्थितावभासितं ततोपि संहारव
 द्द्वि उपतया विलापितं ततो नेत रात्मता मायादि
 ते ध्यायेत् एवं तच्चैकं समस्त वा सवस्तु भेदपरि
 पूर्णं सम्यग्यते ततो वासना शेषानपि भावतेन
 शक्येणार्थकृतान् ध्यायेत् एवमस्यानवरते ध्यापि
 नः स्वसंविन्मात्रपरमार्थान् स्फुटिस्मृति संहारप्रव
 न्यां दृष्टादिसातेन परमार्थं ते च स्वसंविदीनश्चिंत

ते
३
३

रुभासश्चमलः प्रार्त्तानुसोश्चिवपरमर्षिणः ३
प्रज्ञानप्रकजपरमर्षिणः इति श्रीमदभिनवगुप्त
विरचिते तंत्रसारे द्वितीयमाह्निकं प्रथमोऽध्यायः
पायः यदेतत्प्रकाशरूपं शिवतत्त्वमुक्तं तत्राख्यं
मंडले यदा प्रवेष्टुं न शक्नोति तदा सा तं प्रशक्तिमे
वाधिकोपशपन्निर्विकल्पमेव भैरवसमावेशमनु
भवति प्रयच्छास्यापदेशः सर्वमिदं भावजातं बोध
गगने प्रतिविम्बमात्रं प्रतिविम्बलक्षणोपेतत्वात्
इदं हि प्रतिविम्बस्य लक्षणं यद्देहेन भासितमश
कृतमन्यामि श्रुतेनैव भातितत्प्रतिविम्बस्य मुख्य
रूपमिव दर्पणे रसरवदंतोदके गन्धश्चन्द्राणे मि
थुनस्पर्शश्चानन्देन्द्रियमूलकं तादिसंश्लेषांतः
स्पर्शानेन्द्रिये प्रतिप्रकृतवयोनिर्दिष्टरसो मुख
तत्कार्यव्यापिशसनाद्यदृष्टेः नापि गन्धस्पर्शो मुखो
गुणानस्तत्राभावेतयो रयोगात्कार्यपरस्परानारे
भाश्च न च तौ नस्तः चेदोद्भूतनविसर्गादिकार्ये
र्शनात् शब्दोपिनमुखः कोपिवक्तीति आगच्छत्य
इव प्रतिप्रकृतायाः प्रवणत् एव यथैतत्प्रतिविम्ब
ते भाति तथैव विस्मं परमेश्वरप्रकाशे नन्वविस्मं
किं स्यात् माभूत्किंचित् ननु किमकारणकं तत्
हंततदिहेतुपूर्वकः तत्किं विस्मवाचोपुक्ता हेतुश्च
परमेश्वरप्रकृतिरेव सा तं प्रापरपर्याया भविष्यति

पुदयभागित्यश्रकवदावर्तमानावदिरापिमासक
 लायाद्यादिक्रमेणांततोवाचटपटादिक्रमेणापि
 भासमानाश्रकेशरस्यस्तातेग्रंथसंयः श्रीकाली
 शास्त्रवाद्याः कलनंचगतिः क्षेपोज्ञानंगणानंभीगी
 करणंशब्दनेस्वात्मनयीकरणच यदाहः श्रीभूते
 राजगुरुवः क्षेपोज्ञानाश्रकालीकलनवशतया
 येतिपषवार्थस्तत्र महिरचितेविवरणप्रक
 रणालोकादौचित्यवीक्ष्यः नातिरदस्यमेकत्रस्था
 प्येनचसर्वथागोणमितिहस्मद्गुरुवः तदेवंयत्।
 क्लृयागहोमादितदेवेविधेमहेश्वरेणवमंतयम
 सर्वदेयमेवोपादेयभूमिपुंविस्तृतः प्रभृतिगि
 वांतेपरमशिवतयायशंति तश्चमिथ्यादर्शन
 सवपपत्ताज्यमकुतरयोगिभिरिति तदर्थमेववि
 यापिपतेरनुभवस्तोत्रमहान्तरंभः पवंविधेयार्त
 क्षेपोगातेषपंचकेप्रत्येकंवज्रप्रकारेनिश्चिर्ष्य
 यथाभवतितथैवाचरेत् नतभद्याभद्यशुद्धशु
 द्धादिविवेचनयावस्तथर्मातितयाकल्पनामात्र
 सारयासात्मावेदनीयइत्युक्तेश्रीपूर्वोदौ नदिशु
 दिर्वस्तनोरुपेनीलत्ववत् प्रत्यत्रतस्यैवाशुद्विचो
 दनात् हानस्यैवदीक्षितत्वेचोदनातस्तस्यतत्तु
 शुद्धमितिचेचोदनांतरेपित्तस्य चोरनांतरमस
 तदापित्ततादितिवेव शिवचोदनयापववायक
 त्वेप्रक्रिमिदंसर्वज्ञानोतगयनंतागमसिद्धेचेति
 वक्ष्यामः तस्याहैदिकात्यभृतिपरमेष्ठरसिद्धोत

ईशानं वा श्रुतोऽस्मृत्ता देवप्रतिमात्रं रत्नयोर्नयं
 जनवास्थितिः तदेतद्व्यभवत्तद्व्यवसुभयव्यापार्य
 रितात्रपुंसकं मम लल्लु इति अनुंतरानन्दयो
 रिच्छादिप्रयदाप्रसरस्तदावर्णादयं गेगो इति तत्रा
 पि पुनरनुंतरानन्दसंस्थादनीद्वयम् येपे इति
 सेयं क्रियाशक्तिः तदेवं वर्णवत्तद्व्यव येपे गेगो इ
 ति ततः पुनः क्रियाशक्ते सर्वकार्यभूतं पावद
 नप्रवेष्टाति तावदेव सर्वसंवेदनसारतया प्रकाशम
 ब्रह्मेन विंशतयास्ते भूमिति ततस्तत्रैवानंतरस्य वि
 सर्गा जायते प्रः इति ऐवं षोडशकं परामर्शानां वी
 जरूपमुच्यते तद्व्यवजनात्मकं यो निरूपम् तत्रा
 नुमराक्तवर्गः शुद्धाया इच्छायाश्च वर्गः सकर्मिका
 या इच्छाया द्वौदवर्गस्तवर्गश्च उन्मेषात्सवर्गः शक्ति
 येव कयोगात्सवकत्वे इच्छाया एव त्रिविधाया यर
 लाः उन्मेषादकारः इच्छाया एव त्रिविधायाः शयसा
 विसर्गादकारः यो निरसंयोगजः तकारः इत्येवमेष
 भगवाननुंतरपवकृतेस्वरूपः तस्य शयकैवको
 लिकी विसर्गशक्तिः यथा आनन्दरूपतात्प्रभृति
 इयतावदिः स्मृष्टिपर्यन्ते न प्रसृतः ककारादिपरा
 मर्शा एव वदिसुत्तररूपतां प्राप्ताः सचैव विसर्गस्त्रि
 धाप्रणावस्थितविश्रान्तिरूपः शाकृत्तिसम्बोध
 तत्तत्ताः शांभवस्थितप्रलयस्वरूपः इत्येवं विसर्ग

तेजसिसमस्तभावाटसरसिकताभिमेतेतेजो
 माज्ञावशेषत्वसहंसमस्तभावचिलापनेहोमः
 तथेभयात्मकपरामर्शोदयार्थवाद्याभ्यन्तरादि
 प्रमेयरूपभिन्नभावानेपेक्षयेवपंचविधतत्पर
 तत्तत्समभावभूतमित्यंतः परामर्शानेजपः सर्व
 त्सर्वदानिरूपायपरमेस्वरभिमानलाभायप
 रमेस्वरसमताभिमानेनदेहस्यापिचटदेरप्यच।
 लोकनेत्रते यथोक्तं श्रीनन्दिशिष्यायाम् सर्वसा
 म्येपरेत्रतमिति रथं विचित्रैः शुद्धविद्योशरूपैर्विक
 लैर्यदनपेक्षितविकल्पसाभाविकेपरमार्थत
 त्प्रकाशते तस्यैवसदातनतयाविधप्रकाशमा
 त्रतारुह्येतत्परमाणुसन्धानात्माविकल्पविशे।
 षोयोगः तत्रपरमेस्वरः पूर्णसंविन्नभावः पूर्णतै
 वास्पशक्तिः कृतेसामर्थ्यं ऊर्मिद्वयेसारं स्पन्दो
 विभूतिसौशिकाकालीकर्षणीचैरीवाणीभोगो
 हंनित्सारत्यादिभिरागमभाषाभिस्तदन्तरूपवृ
 त्ताभिरभिधीयतेतेनतेनरूपेण ध्यायितोद्गुणास्त
 मिति साचसमग्रशक्तितादर्शनेनपूर्णतासंविन्न
 काशते शक्त्यप्राप्त्यासंख्येयाः किंवदन्तायद्विषे
 ता प्रत्यशक्तयः ता। कथमुपदेष्टुं शक्नोति तिस्र
 शुतावद्विषेसमाप्यते यथेदं शिवादिपरण्यंतस
 विकल्पसंविन्नारूपतयाविभूतिचपश्यतिचभा
 सयतिचपरमेस्वरस्यास्पृशीपराशक्तिः यथादर्प

ने
५
५

त्मनीहयद्विदिविग्रचनामकरांतराले बोधः परे
निजविमर्शरसान्वृत्ताविश्वं परास्मात्प्रतिनोमक
रस्तथात संवेप्रणानिम्नलदर्पणस्मिन्प्रलस्य
रतनिप्रसारे आभारिसणारसरहसविसंधार्यं
सरभाः इत्यस्यप्रविमलमिरांनिप्रप्रणारं
मेरुवर्ममो जोजिप्रयसोपरभररवोद्यपरनिर्ध
इलदः ॥ इति श्रीतत्रेसारेपरोपायप्रकाशनेनाम
तीयमाद्रिकं प्रथमशक्तीपायः तत्रयदार्विकलं
मेणसंस्कुरुते समनेतरोक्तस्यप्रवेशायतदाभा
वनाक्रमस्यमर्मकंसदागमसद्गुरूपदेशपूर्वकस्य
स्ययोगः तथादिविकल्पवलादेवजंतोववहमा
त्मानमभिमन्यते सोभिमानः संसारप्रवन्धहेतुः
अतः प्रतिद्विद्विषोविकल्पतदितसंसारहेतुवि
कल्पदलयति इत्यभ्युदयहेतुः संवेवैरूपः समस्ते
भ्यः परित्विन्नसभावेभ्यः शिवातेभ्यस्तत्वेभ्योयः
तीर्तमपरित्विन्नसंविताग्रूपेनदेवपरमार्थः
तदस्त्यवस्थाप्यानेतद्विषयो जः तेन प्राणिनि
विश्वं तदेववाहमतोविद्येतीर्तोविद्यात्मावाहमि
ति सचायंमायान्तात्तानोत्पद्यतेसतर्कादीनाम
भावात् वैश्रवाद्यादितावत्सात्रपवागमेरागत
त्वेननियमितारतिनोर्ध्वदर्शनेपितरन्मुखतोभ
जंते ततः सतर्कसदागससद्गुरूपदेशद्विदिगाप
व यथोक्तं पारमेसरे वैश्रवाद्यास्ममस्तोत्तविद्या

एवविद्यजननेभगवतः शक्तिरित्येवमियतोयदा
 निर्विभागतयेवपरामर्शस्तदापकएवभगवा
 नीजयो नितयाभागशः परामर्शशक्तिसंचक्ति
 अष्टगष्टकपरामर्शाश्चकेश्वरसादित्येननव
 वर्गः एकैकपरामर्शप्राधान्येपंचाशदात्मकता।
 तत्रापिसंभवज्ञागभेदपरामर्शनेयकाशीतिरूप।
 तं वस्तुतस्तुषरेवपरामर्शः प्रसरणप्रतिसंचरणा
 योगेनद्वादशभवेतः परमेश्वरस्यविषयशक्तिपूर्त
 त्वेपुसंति तापैवेताः परामर्शरूपतास्यकृत्यो भगव
 त्सः श्रीकालिकाशितिनिरुक्ताः एतेवशक्तिरूपाएव
 शुद्धाः परामर्शाः शुद्धविद्यायां परापररूपत्वेनमायो
 नेषमात्रसंकोचादियाविद्येश्वरमंत्ररूपतांभजंते
 मायायापुनः स्फुटीभूतभेदविभागामापीपरवर्ग
 तांभजंते येपश्यंतीमध्यमावैतरीपुष्टवहारिक
 त्वमासायवहीरूपतत्त्वभावतापतिपर्यंताः तेव
 मापीयाप्रपिशरीरकल्पेनयदादृश्यंते यदाव
 तेषामुक्तनयैरेतैर्जीवितस्यानीयैः शुद्धैः परामर्शैः
 प्रत्यजीवनंक्रियंते तदातेसर्वीयाभवंति तेवता
 दृशाभोगमोक्षप्रदाः इत्येवंसकलपरामर्शवि
 श्रान्तिमात्ररूपं प्रतिविमितसमस्ततत्त्वभूतभूत
 नभेदमात्मानेपश्यंतोनिर्विकल्पतयाशोभवे
 नसमावेशेनजीवन्मरुता अत्रापिपूर्ववन्मंश
 दियंत्रणाकाचिदिति अंतर्विभातिसकलंजगदा।

सः भागे हरनशास्त्रार्थबोधननाभ्यासवत् संविद्व
 येन न किंचिदाथातयेनापसरणीयमिति कथम
 भ्यासः किंतर्ककार्यमिति चेत् उक्तमत्र हैताधिवास
 प्रकारव्यापनतन्मय किंचिदितिलोकि केपिवाभ्य
 सेविदान्तत्वेन सर्वरूपस्य तस्य तस्य देहादेशभिमत
 रूपताप्रकटीकरणं तदिदं रूपमभावनं चेत्
 स एवाभ्यासार्थः परतत्वेन किंचिदपास्यमित्य
 त् हैताधिवासोपि नाम न कश्चन पृथग्वस्तुभूतः
 प्रपित्सरणाख्यातिमात्रतत् प्रज्ञो हैतापासनं वि
 कल्पेन किं यत्तत्सत्त्वेन परमार्थः सूर्ये प्रकाश
 मानमाख्यातिरूपत्वं सूर्यं स्वातंत्र्याद्गृहीतं क्रमेण
 प्रोक्तविकारोन्मात्रमथ विकसदथ विकसितमि
 त्यनेन क्रमेण प्रकाशते तथा प्रकाशनमपि पर
 मेस्वररूपमेव तस्मान्नात्र योगागानि साक्षात्तया
 यः तर्कस्तत्तद्गृहीतुरपि स तर्कपवसात्तात्त्रोपा
 यः स एव च शुद्धविद्यासचवद्प्रकारतया संस्कृ
 तो भवति तद्यथा यागो होमो जपो ज्ञानं योग इति
 तत्र सर्वभावनोपरमेस्वरवस्थितिर्नाम्यति
 रिक्तमस्तीति विकल्पश्चिकसिद्धये परमेस्वरपव
 सर्वभावापरायागः सचरूपताये संविदनुप्रवे
 शास्त्रयमेव भर्जते तेषां सशक्तं परमेस्वरैर्यथा
 मित्यभिप्रायेण यद्यनोक्तं समतर्पणगत्यादी
 नोक्तं रूपयोगात्तुः सर्वभावाः परमेस्वरतेजो
 मया इति रूपाविकल्पश्चोपरमेश संविदनले

रागेण रंजिताः न विदन्ति परंतत्त्वं सर्वज्ञं ज्ञानवर्जम् ।
 तावति तस्माद्यो भवदृक्शक्तिपाताविहाय वस ।
 दागमादिक्रमेण विकल्पं संस्कृत्य परं सत्त्वं प्रवि
 शन्ति न तिर्य्य परंतत्त्वं विकल्पं स्यात् मेवं विक
 ल्पस्य हेतापि वासभंगमात्रे चरितार्थत्वात् परंतत्त्वं
 तत्सर्वं सर्वरूपतया स्वप्रकाशमेवेति न तत्र वि
 कल्पः कस्यैवि उपक्रियायै खंडनायै वा तत्रातिदृक्
 शक्तिपाताविदुस्तस्य मेव सा सिद्धि कतया सतर्क
 उदेति यो सो देवीभिर्हीन इति तत्तु च ते प्रत्यक्षा गमः ।
 क्रमेणोत्पादिसंविस्तरं शक्तिपातप्रकाशने वक्ष्यामः
 किंतु गुरोरागमनिर्मुक्तो व्यापारः प्रागमस्य च निः
 शंकसंजातीयतत्त्वतिवन् प्रसवनिवन् तत्समुत्ति
 तविकल्पोदये व्यापारः तथा विधिविकल्पप्रवन्त्यप
 वसतर्करत्नकः स एव भावनाभाणते प्रसूतत्वा
 द्भूतमप्यर्थमभूतमिव प्रसूतत्वापादनेन भाव्यते
 ययेति नचात्र सतर्काद्ब्रह्मविद्याप्रकाशरूपादते
 प्रत्यक्षा गमोत्पादः तपः प्रभुतेर्नियमव
 र्गस्यादिंसादेः प्रयमप्रकारस्य प्रकारादेः प्राणाया
 मवर्गस्य वेद्यमात्रनिष्ठत्वेन कश्च संविदि व्यापारः
 प्रत्याहारोपिकरणाभूमिमेव सातिशयोक्त्यात्
 ध्यानधारणासमाधयोपि यथोत्तरमभ्यासक्रमेण
 निर्वृत्यमाना येष वस्तुतादात्म्येणातर्वितरेषुः प्र
 भ्यासश्च परंतत्त्वे शिवात्मनिसुखभावेन भवतेव
 संविदृक्प्रमाणोद्दिदेदनिष्ठीकरणरूपोऽभ्या

ने

७

7

एतत्प्रादिवमेवमेवभाष्योसास्यश्रीपरापराशक्तिः य
यापरस्परविविक्तताभेदेनैवसास्यश्रीमदपराशक्तिः
एतद्विविधेययाधारणमात्मन्येवकोटीकारेणानु
सन्धानात्मनाप्रसंगेसास्यभगवतीश्रीपरैव श्रीम
न्नात्संज्ञावकालकविष्णुदिशाहोतरनिरुक्ताता
एताश्चतस्रःशक्तयः। स्वातेत्यास्येकैत्रियैववर्त
ते सृष्टोऽस्मिन्नेंदोरेवेतिहादशभवति तथादि
संविस्सर्वसंतरेवभावेकलयति । ततोवहिरपि
स्रुतनयाकलयति २ तत्रैवशक्तिमयतां पृथक्ता
ततस्त्वमेवभावमेतरूपसंज्ञिरीषयाकलयति ३
ततश्चतुष्टयसंहारविघ्नभूतोशंकोनिर्मिलेति
चप्रमेतेच ४ प्रत्यक्षशंकोभावभागमात्मन्यपसं
हारेणकलयति ५ ततउपसंहृतमेमेदेष्टमि
त्यपिस्वभावमेवकलयति ६ ततउपसंहृतसभा
वकननेकस्यविद्वागस्यवासनात्मनार्वास्थितिक
स्यचित्तसेविन्माशवेषावतोकलयति ७ ततः स
प्रकलनानांतरीयकत्वेनैवकरणचक्रकलय
ति ८ ततः करणेष्टरमपिकलयति ९ ततः क
ल्पितेमापीयंप्रमात्प्रमपिकलयति १० संको
चत्वागोमुखविकासप्रदणरसिकमपिप्रमातारं
कलयति ११ ततोविकसितमपिप्रमेकलयति
इत्येताहादशभगवत्याः संविदः प्रमात्नेकैवापु
दिश्यप्रगपत्कमेणादिशास्त्रिशरणादिस्थिता

विद्यप्रतिविम्बधारिताश्च विद्यात्मकत्वे भगवतः
 संविन्मयेदिविद्ये चैतन्यस्य व्यक्तिस्यानमिति तदे
 वदिविद्यमत्र प्रतीयमिति प्रतिविम्बधारितमस्य
 तन्मत्तावद्विद्यात्मकत्वे परमेश्वरस्य स्रष्टृपुनाना
 सृष्टं भवति चित्संभावस्य स्रष्टृपुनानामर्शानुप
 पत्तेः स्रष्टृपुनानामर्शनेदिवस्तुतो जज्ञेतेव स्यात् आ
 मर्शमायेन सो केतिकः अपितु चित्संभावनामात्र
 नांतरीयकः परमादगर्भरक्तः सवयावातिष्य
 वस्थापकः परमेश्वरस्य शक्तिकलापस्तावेतमा।
 सृष्टति तत्र मुख्यस्तावति सः परमेश्वरस्य शक्तयः
 अनेतरश्चाउन्मेषरतितदेव परामर्शत्रये अ इ उ
 इति एतस्मादेव रितयात्सर्वैः शक्तिप्रपञ्चः च द्य
 ते अनेतर एवदिविष्ठांतिगानन्दः रक्षायामेव वि
 ष्ठांतिरीशनम् उन्मेष एवदिविष्ठांतिशक्तिः यः कि
 याशक्तेः प्रारंभः तदेव परामर्शत्रये आ ई ऊ इति
 अत्र च प्राच्यं परामर्शत्रये विष्ठांतिस्वभावाद्भाद।
 प्राधान्यात्सोमात्मके इयति यावत्कर्मांशस्यानुप्र
 वेशो नास्ति यदा तु रक्षायामीशनेव कर्मानुप्रवि
 शति यतदिष्टमाणा मीषमाणा मिति बोध्यते तदा
 स्पंदो भेदो प्रकाशमात्रेण रक्तातिः विष्ठाया लङ्का
 तिः रत्नयोः प्रकाशस्ते मस्य भावतात् इष्टमाणां च
 नवासवत्कटं स्फुटरपतेतदेव निर्माणं स्यात्नेह

ने

८

४

तेन कृत्वा लोकादिशास्त्रोक्तोपियोनियमो विधि
वानिषेयो वा सोऽथवा वदं किंचित्करपवेति सिद्धम्
तथैव चोक्तं श्रीपूर्वाद्यैर्विद्वत्तन्त्रालोकादनेषं
॥ योनिश्च यः पशुजनस्य जगोस्मि कर्म संपाशितो
स्मि मलिनोऽस्मि परितोऽस्मि इत्येतदमहद्वनिश्च य
त्नाभसिद्धास्यः पतिर्भवति विस्ववप्रश्चिदात्मा
यथा यथा निश्चय ईदृगाप्यते तथा विधेयं परियो
गिनो सदा नवस्तथात्सविहीनघाटशाविशं कि
तयोऽशिशुदेशनागणैः जहजहजस्मजदिशिवप
करश्च तावसानु तदतदतस्तदिशिवतामि
होऽसदातु हतमलिता उदते पदमुदतं प्राग्रह
समुलभावपगलदवतिरितुः इष्टद्वनिश्च य
निश्च निश्च दिष्टुष्टद्वकरणा मकद्विणसपरत
तुः पराभवतरणि किरणद्विणतविकासिष्ट
दिष्टुष्टकसलय सरदसक्रीडानिष्टुष्टसुन्दर
परिमलभोदकमलय हतंसिवणाहारादिल
जप्रततमुनिकरगोतिविरुहो करश्चोमोरिस
भमरिपपलाग्रणिप्रलब्धिविभरुः इति श्रीम
दभिनवगुप्तविरचिते तन्त्रसारशास्त्रोपायप्रका
शने नाम चतुर्थमादिकं ॥ अथाराधोपायः
तत्र यदा विकल्पे स्वयमेव संस्कारमात्मनि उपा
योत्तरनिरेपस्ततयेव कर्तव्यं भवति तदा सौम्य
शब्दव्यापारतात्पर्यतः शुद्धविद्याग्रहेण परमा
विर्भावयति तदेतच्च निर्णीतमनंतरपवादिके

प्रकाशनेनामप्रथममाह्निकं ॥ अथानुपायमे
 वतावद्यास्यासाः यदखलदृशक्रियातावि
 दः स्वयमेवेष्टं विवेचयति सकृदेवग्रुवचन
 मवधार्यतदा पुनरुपायविरहितो नित्योदितो
 स्पृष्टमावेशः अत्रचतर्कपवयोगांगमिति कथं
 विवेचयतीति चेत् उच्यते योयं परमेश्वरः प्रकाश
 रूपः सात्मा तत्र किमुपायेन क्रियते न स्वस्वलाभो
 नित्यत्वात् नत्तामिः स्वयंप्रकाशमानत्वात् नावराण
 विगमः आवरणस्य कस्यचिदप्यसंभवात् नतद
 नुप्रवेशः अनुप्रवेष्टुं च्यतिरिक्तस्याभावात् कश्चा
 नोपायः तस्यापि च्यतिरिक्तस्यानुपपत्तेः तस्मात्स
 मस्तमिदमेकं चिन्तात्रतत्वे कालेनाकलितं देशेन
 परिच्छिन्नमुपाधिभिरंलानं प्राकृतिभिरनियेत्रि
 तं शास्त्रैरसन्देष्टं प्रमाणैरप्रपंचितं कालादेः प्रम
 णपर्यंतस्य स्वस्वलाभनिमित्तं च सततं त्रमानन्द
 चनेचतत्वेन देववादे तत्रैवांतर्मयिविद्येप्रतिविम्ब
 तेष्वेव दृष्टं किं विवानस्य शशदेवपारमेश्वरः सा
 मावेशो निरुपायकपव तस्य चनमंत्रपूजाध्यान
 चर्यादिनियंत्रणाकाचित उपायजालेन शिवे प्र
 काशयेष्टेन किं भातिसदसदीपितिः विवेचय
 निरुमुदारदर्शनः स्वयंप्रकाशं शिवमाविशेत्त
 णात् नदिजदिप्रवरणस्वरश्मेमग्रलउपरमेस

ने.
५
१

नस्यपवभैरवीभावः अभ्यासान्तर्सेवितसिद्धा
दयोपि स्वप्रकाशसमस्तात्मतमेमादिकं ज्ञेयं प्रे
तः कृतस्थिते ध्यायेद्यदयानन्धमनि तद्वादशम
हाशक्तिरश्मिचक्रेष्वरेचिभुं योमभिर्निसरहो
ध्यायेत्स्वादिभावकं तद्भूतसर्ववाद्यान्तर्भावमेव
तमात्मनि विश्वासभावयेयोगीत्यादेवंसात्मनः
प्रयेतिसंग्रहलोकाशतिथ्याने ग्रथोच्चारः तत्रा
णमुच्चिवारयिषुः पूर्वद्वयपवभूयेविश्राम्यति
ततोवासे प्राणोदयात् ततोपिवासे प्रत्ययानवेदं
पूरणेनसर्वात्मतापश्यति ततोमनिराकाशोभ
वति ततः समानोदयात्संघं धाविश्रान्तिभवंति
ततउदानवद्दयेपात्मेयादिकलनाग्रसते त
द्भुसकवद्विप्रशमेयानोदयेसर्वावच्छेदवन्ध्या
स्फुरति एवंभूत्यात्मभूतियानोतेयपताविश्रान्तय
स्नापवतिज्ञानन्दो निरातन्तः परानन्दो घस्नानन्दो
महानन्दश्चिदानन्दश्चिदानन्दभूमयउपरिष्ठाः
यासामेकोनुसंधाताउदयास्तमयविहीनोतवि
श्रान्तिपरमार्थरूपेणराहानन्दः तदेतासुस्वारभू
मिषुप्रत्येकं द्यादिशस्त्वर्शोवविश्राम्यात्तदे
दृष्टाणादिर्यतिरिक्तंविश्रान्तितत्त्वमासादयति त
देवस्वप्नसंसारवीजोच्चारणरहस्यं तदेववीजोच्चार
णरहस्यमनुसन्धदिकल्पसंस्फुरात् प्रासुचविश्रान्ति
षुप्रत्येकं पंचावस्थाभवंति प्रवेशतारतम्यात् तत्रा
गानन्दः पूर्णतांचस्पृशात् ततउद्भवः क्षणानिः॥

अथात्मके ज्ञानमुपादेये तच्च शास्त्रं सर्वकं शास्त्रं
 च परमेश्वरभाषितमेव प्रमाणं अपरशास्त्रोक्तं
 मर्त्यानां तत्रैव विज्ञेनाभ्युपगमात् तदर्थं निरिक्त
 मुक्तिरिति निरूपणाच्च तेनापरागमोक्तं ज्ञानेना
 वतपववत्यादिमोचकं न सर्वस्मात् सर्वस्मात्तत्रै
 मोचकं परमेश्वरशास्त्रं पांचस्रोतोदशाष्टादशव
 सष्टभेदाभिन्नं ततोपि सर्वस्मात्कारेण उच्यते शास्त्राणि
 तेभ्योपि मालिनीविजयम् तदंतर्गतं शार्धं संकल
 य्य शास्त्रे निरूपयितुं नवातिरूपितवस्तु तत्र स्पष्ट
 कृतं मोचकत्वं वा सुदृश्यं ज्ञानं स्पष्टतया सिद्धिरूप
 तादिति स्वभ्यस्तत्तानमूलत्वात् परपुरुषार्थतान्तिद
 येऽदमारभ्यते प्रज्ञाने किल वन्यदेत रुदितशास्त्रे
 मलंतत्तत्तेष्टां ज्ञानकलोदये तदा तिले निर्हेतुतां
 गच्छति धस्तांशसमतात्मसंविदुदये मोक्षश्च तेना
 सनाशास्त्रेण प्रकटीकरोमिनि विनियतो यतस्तं
 भवेदित्युपोद्घातः ॥ तत्रैह स्वभावपदपरमोपादे
 यः स च सर्वभावानां प्रकाशरूपपद प्रकाशस्य
 स्वभावतानुपपत्तेः स च नानेकः प्रकाशस्तदितर
 स्वभावानुपवेशायोगे स्वभावे मदाभावात् देशक
 तावपि चास्मिन् भेदको तयो रपि तत्प्रकाशस्वभाव
 तात् इत्येकपदप्रकाशः स पदवचसंविता प्रथमप्रका
 शादृपादिसंविदिति सर्वेषामज्ञाविवादपद स च प्र

(१)

(४)

ने-
१-

१०

पिशहास्तदर्थभावकामनोराज्यादिवत् प्रवृत्त
रसं वित्तुर्शादेकीकृतदत्तकंदोष्टोदादशांतदयं
रुदयं चैकीकुर्यात् इति वर्णरहस्यम् प्रेतः स्फु
रहिमर्शानंतरसमुद्भूतं सितपीताद्यांतरवर्णो
द्गद्यमानं संविदमनुभावयतीति केचित् वाच्य
विरहेण संवित्स्वादित्त्वर्कगतिनिरोधाभ्यां
यस्य तु समसं प्रवेशात्पूर्वाविहीनपि उवर्णावि
थो इत्यंतरश्लोकः इति वर्णविधिः करणतमुद्रा
प्रकाशनेवस्यामः विकल्पः कस्यापि स्वयमनु
पयन्मूर्त्तिसंयतामुपायात्संस्कारे अजतिसंज्ञा
योत्रवद्वा धिपि प्राणोदेहेतदनुवर्द्धिरित्याणा
वतयासनिर्णीतेनैषीपरफलविधौ कापि हि भे
दा स्यात्तद्विससिदरणासु तस्मत्तपद्ममनी
रु तद्विग्रहेतत्परमपत्रपावयश्च विरवीरु
इति तत्र सौरप्राणावप्रकाशनं पंचममार्हिकं
प्रथवासाविधिः सपवस्यातप्रकल्पनशब्दो नो
क्तः तत्र त्रिधास्याने प्रणावायुः शरीरे वा संच तत्र
प्राणोत्तावहिधिः सर्वोसौ वक्ष्यमाणो धा प्राणास्यः
कल्पते तस्य क्रमाक्रमकलनैव कालः सच परमे
स्वरपवांतर्भाति तद्भासनं च देवस्य कालीनाम
शक्तिः भेदेनाततदाभासनं क्रमाक्रमयोः प्राणा
वृत्तिः संविदेव हि प्रमेयेभ्यो विभक्तं रूपं गृह्णाम
तपवचावच्छेदयोगाद्येयतां यांती नभः ततः स
तं प्राणैर्येसीकारोत्सवेन नियतेतीक्रियाशक्तिश्च

शैव

तंत्रसार

पत्रे ४३

पृष्ठ १४००

ते

॥

पदे प्राणार्कपानचंद्राप्पायिका मेको कलामर्षय
ति यावत्तद्वदशातदेहादशातसमीपे दीराष्टय
मृतकलाप्रसरश्चन्द्रमाः प्राणार्कपवलीयते न
द्वन्द्वं तरेयतयर्थसपत्तसाथिः तस्य चतुर्थस्य श
व्यमर्थसामावस्यं हितीयं शतियदंतत्रातिपदे
तस्मिन् भागे सग्रा मावस्यो भागे यदा कामप्रयत्ना
वधावादि कृतातिथिच्छेदादि शतितदा तत्र ग्रह
रां तत्र च वेद्यरूपसोमसहभूतो मायाप्रमातृरा
इत्युभौ धृतेया विलापनाशकः केवलमाच्छादन
प्राप्तसमर्थः सूर्यगतं चोद्गमयते पिवतीति प्रमा
तृप्रमाणा प्रमेयचित्तया विभागकारित्वात् प्राण
कासः पारलौकिकफलप्रदः ततः प्रविशति प्राणे
चिदर्कपके कया कलपापानचन्द्रमाश्रयति या
वत्तद्वदशीतदिः पूर्णमातृदन्तरेयत्तसाथिग्रह
रांवेति प्राश्वती पतनैदिकफलप्रदमिति मासो
दयः प्रथमवर्षादयः तत्र कृत्स्नपत्तपवोत्तरायणेष
ध्रुवध्रुवगुले प्रसंकातिर्मकगामिध्रुवोत्तरायणसं
गुले पंचतिथयः तत्रापि दिनरात्रिविभागः पंचश
वेशोदातिरापने गर्भतमुद्गवेच्छा उद्गभृषुता
उद्गविष्यते उद्गवारंभः उद्गवताजन्तादिविकारस
कंवेति रुमात्मकरादिसिति तथैवोपासनाफलं
समुचितं करोति प्रवृत्तायाः पितामहात्तारुश
त्यंगुलेष्वष्टिस्त्रिंशयस्त्रिंशतिरुमेण संक्रन्त्यो वर्षमित्य
नेन रुमेण प्रवेशो प्रवेशो निर्गमे निर्गमयोर्द्वयशा

त्रैलोक्येति नामो गुणीकश्चित् शक्तिश्च तत्कला।
 येरुर्धोर्ध्वगुणोपकंनिकृष्टगुणतयाप्यस्य सप
 वगुणस्योत्कर्षो यत्नेन विना गुणात्तरं नोपपद्यते ते
 नष्टयितीति तत्तेशिवतत्तात्पर्यमिति जलतमेन व्यासम्
 पवेजलतेजसेत्यादिषावच्छिन्नतन्म भूतानि त
 तात्राणोन्द्रियाणि मूलं प्रमादुक्तं कष्टं दुर्मवे
 यादिशक्त्यभिप्रायस्तस्मै विना सित्योस्तरूपसंरूप
 कारः सकलतत्परितणतस्य प्रलतन्नततिणचप
 विद्याणादप्रताण उपरमसिवेण समाण उ इति ते
 रमा रेतत्प्रकाशनेनामाष्टममादिकं प्रथमतया
 नां भेदो निरूप्यते सद्यः षड्विंशत्प्रवर्गपरमेश
 नोक्तः दशशिवः मंत्रमदेशः मंत्रेशः मंत्राः विज्ञाना
 कलाः शलयाकलाः सकला इति सप्तशक्तिमन्त्राः प
 षोसंज्ञैव शक्तयः तद्देहात्स्थित्यादिप्रधानतत्तात्त्रेव
 तद्देशभिर्भेदैः प्रत्येकसंज्ञं पंचदशं तत्संज्ञं प्र
 मेयता योग्यं सात्मनिष्ठमपराभधारिकुनग्रहात्
 प्रमादृष्टादिकृता शक्तिश्च यदि प्राप्तिभाजने तत्तस्मैव
 शक्तेश्च श्रीमत्परायानुग्रहात् तत्प्रसन्नविधेश।
 कीनां तावत् शक्तिमहत्प्रपन्नित प्रमाद्वर्गे यद्
 प्राप्ते तच्छक्तिमालिख्यं श्रीमत्पराभधारिकानुग्र
 हात् तदापि सप्तविधं प्रमादृष्टां शिवात्परमेशस
 कलात्तां तावता युक्ततात् तत्तच्छक्तिभेदादेश प्रमा
 दृष्टाभेदः सच स्फुटीकरणार्थं सकलादिरुमेणाभ
 एते तत्सकलस्य विद्याकालि शक्तिरदिशेष इत्येता

शास्त्रोत्तरमुक्तापि असंख्यते यत्तु श्रीकंवनायस्यसर्ग
 पुस्तकं च कवासिनोरुद्राणोदिने तावती रजनी तेषो
 यदा पुस्तकं द्दने शदिने तावयेव सपा तस्यावसम
 स्तमेव मायायो विलीयते पुनर्गदने शास्त्रजति एवं
 योत्यक्तकालसंदर्शभिः परार्थैर्गुणयित्वा मायादिने
 कथयेत् तावती रात्रिः स एव प्रलयः मायाकालः प
 रार्थशतेन गुणित पेक्षरतवेदिने अत्र प्राणोजगत्
 जति तावती रात्रिः यत्र प्राणप्रशसः प्राणवत्तस्मिन् वि
 लभान्निशान्तेपि या संविः तत्राणस्ति क्रमः पेक्षरका
 ले परार्थशतगुणिते या संख्यतस्मदाशिवेदिने ताव
 ती निशा स एव महाप्रलयः सदाशिवसकालपरि
 तये विन्दुर्ध्वं वेदनिरोधिका आक्रम्य नादलीयते ना
 दशक्ति तत्तद्वापि मां सावानाश्रितेशक्तिकालेन
 परार्थकोटिगुणिते नाश्रितदिने अनाश्रितस्यामन
 स्पदे यत्तत्तामनस्ये साम्ये तद्भूत अस्मात्तामनस्य
 दकस्यात्कार्णात्रिमेव तेषमात्रतया शोक्ताशेषका
 लप्रसरप्रविलयवक्रभ्रमोदयः पक्वं दश शते स
 हस्रं श्रुतं लक्षं निशुते कोटि रत्नं वेदं ब्रह्मं खर्वं नि
 खर्वं शंख पद्मे समुद्रे मध्य मन्त्रे परार्थ मितिक
 मेण दशगुणितामष्टादशोतिगणितविधिः पवम
 संख्यः सृष्टिप्रलयापकी सन्महासृष्टिरेषाणो सो
 पिसेविदि सोपाधौ सापि चित्तात्रे चिंमात्रे वा यस्य
 न्दोयदयंकालोदयेनामततपवस्वमसंकल्पादोवे
 चित्यमस्य न विरोधावदम् पदे यथा प्राणे कालोदय

लमः वितयमणेतेद्वयं पवेत्तथापानाकर्तव्या
 नरोदयोनात्तथादितिहोभोवश्यमेवांतरालेभ्यपग
 न्नयशितिसिद्धं सांख्यापरिदृष्टं प्रभूतं गुणानन्तं सच
 होभाः प्रकृतेः तत्तेशाधिष्ठादेवान्ययानियतेपुरुषं
 प्रतिनसिद्धत् ततो गुणतताहुदितं यत्र प्रस्यका
 शोविषयप्रतिविम्बपर्ययतः बुद्धितत्वादहंकारो
 येनवद्विप्रतिविम्बितेवेद्यसम्पर्ककलुषेपुंस्सक
 शोनात्मन्यात्माभिमानः शुक्लोरजताभिमानवत् अ
 तपवकाररत्येनेनकृतकत्वमस्योक्तं सांख्यस्यतन
 त्रप्रकृते सदिनात्मनोहंविमर्शमयता मिच्छति
 वयंतकर्तृत्वमपितस्येवामः तच्च शुद्धेविमर्शपवा
 प्रतियोगिसात्मवमत्कारूपोहमिति पक्षोऽस्याहंका
 रस्यकरणकृत्यः प्रकृतिकृत्यस्ततस्यैवविविधः
 सत्तादिभेदात् तत्रसात्विकोयस्मान्नश्चबुद्धीन्द्रि
 यपंचकंच तत्रमनसिजन्येसर्वतन्मात्रजननसा
 मवायुक्तस्मजनकः श्रोत्रशब्दजननसामवावि
 शिष्टश्रुतियावत्प्राणगत्युजननयोग्यताप्रकृति
 भौतिकत्वमायिनृपुंस्त्रदे शृणोमीत्याद्यनगमा
 अस्फुटमाहकारिकत्वं करणत्वेनत्वचस्पृश
 स्पर्शितमन्यथाकरणांतरयोजनायामनवस्थाप
 यातात् कत्रेशाहंकारपचतेनसुखेकरणेदेउ
 सोत्तानेविधाक्रियायीकलाप्रत्यस्यपंगोश्चातरप
 त्तानक्रियामपगमात् उद्विक्ततन्मात्रभागविशिष्ट
 त्वमात्विकादेवाहंकारात्तर्भेन्द्रियपंचकं प्रदंगच्छ

न

१३

१३

धिके प्राणानां वारिष्यदिंशश्च कारणीत्यदयः प्रथम
 यत्नोवर्तोदयः यत्नजस्तमं रोदयः प्ररुचरुदीये
 उवाहनवेदेकात्रुसन्धिवलाभिर्मेरोदयेदिवा नि
 शमनुसन्धयन्तं देवतया सदनादात्म्यमेति तत्र
 सदोदिने प्राणचारसंख्येव दोयसंख्यायाः प्राणा
 नदिगुणे तदर्थमित्यादिकमेणाष्टोत्तरशते च केदिश
 तउदयशतिकुमेणास्पृलसूत्रे चारस्वये विप्रोतस्य
 प्राणचारेदीणे कालग्रासे हते से पूर्णमेकमेव देसेवे
 देसेवे दने चिप्रशक्तिनिर्भरं भासते कालभेद एव
 सेवेदनभेदकः नवेयभेदः शिखरस्य ज्ञानवत् ज्ञान
 स्यावानवस्थितिकालः सपवक्षणाः प्राणोदये वै
 कस्मिन्नेकमेव ज्ञाने अवश्यं चैतत् प्रत्यया विकल्पा
 ज्ञानमेकं किंचित्स्यात् रुसिकशब्दाश्रितत्वात्
 माशयाश्रयिकुसिकतात् यदादतस्यादितउदात्तस
 र्वहुसमिति तस्मात्सन्दांतरयावन्नोदिने तावदेकमे
 व ज्ञाने अतएवैकाशीतिपदस्मरणसमये विविध
 धर्मानुप्रवेशमुख्येनैकपवासौ परमेस्वरविषयो
 विकल्पकालग्राभिना विकल्पात्सेव संपद्यते इति य
 वमखिलकलाधानं प्राणोदयपवपश्यन्नुष्टिस्मि
 तिसंहारोश्च विविधानि स्यात्यस्तैवेवाकलयमात्म
 नपवपारमेस्वर्यप्रत्यभिज्ञानान्तरूपवभवतीति
 सेविहपस्यात्मनः प्राणशक्तिपश्यहंपंतर्गोचाति
 कालं साकं सृष्टिष्येपसंहारवर्कैर्नित्यायुक्तोभैरवी
 भावमेति सप्रलपप्रासृजसेवेष्टाणफन्दतरंगक

तन्नामिव नत्र सर्वोयंकलादिवर्गः बुद्धेयः परमेश
 रविद्ययतया तत्त्वज्ञानाभां तदुपनिजकार्यका
 री संसारप्रतिद्वन्द्वित्वान्न सच परमेश्वरशक्तिपात
 वशान्नया भवतीति वक्ष्यामस्तत्त्वकाशने प्रपुष्टस्त
 तद्विपरीतः नत्र मायातत्त्वलाभाता यासमस्यानी
 यमंगो किंचित्करत्वेन पुनक्ति साद्यो नूनं तेव संसा
 रवीजस्य मायां को भयो संयोगात् तन्नापि मायां वि
 करोति नाविकार्यमाणमिति मायाकार्यतमस्याप
 वमत्तोत्पत्तेषादलतणीयांतत्तत्प्रसूतयोः माया
 गर्भाधिकारिणस्तस्याविकीचरस्य प्रसादात्सर्वकर्म
 ह्येमाया पुरुषविवेको भवति येन मायो वेति ह्यति
 विज्ञानाकलप्राप्तेन जातविन्मायायाः कलाप्रविवे
 को यनकलो धेति ह्यतिप्रकृतिपुरुषविवेको वा येन
 प्रधानाधीन संसरेत् मलपुरुषविवेके तद्विशेष
 मातत्तत्पुरुषपरीता ह्येतद्विशेषमेवेति पर्वक
 लातत्तमेव किंचित्कर्तृतादायिन च कर्तृत्वेन तत्तमे
 ति किंचित्तत्तदापि तदुदविषाकलातो जाता साव
 विद्या बुद्धिं यशति तद्गतोश्च सुखारीति वेकेन गृह्ण
 ति बुद्धेर्गुणसंकीर्णाकाराया विवेकेन ग्रहीतमसा
 मकान्न तस्माद्बुद्धिप्रतिविमितो भावो विद्यया विवि
 र्यते किंचित्कर्तृत्वे किंचित्कर्तासहये क्वचिदेव कर्तृ
 त्वमित्यर्थोपर्यवस्यति क्वचिदेव चेत्पुनरागाराग
 तत्तस्य व्यापारः न च वैराग्यकृतं तत्तत् प्रवैराग्येपि प्र
 रक्तिदर्शनात् वैराग्ये धर्मादावपि चरक्तिर्गुण्यते

दशलक्षधा कलानन्ताते तद्यथा नियतिः रागाः प्रभु
 द्विविधा कालकलाचेति कलानन्ताकोटिधा साया य
 तावन्मायोऽंसायातनाद्बहुविधादशकोटिगुणिता
 विद्यातन्नादीश्वरतन्त्रेशतकीर्तिधा ईश्वरतन्त्रासादा
 त्वेसद्वसकोटिधा सादाद्याद्वन्द्वगुणितेशक्तिनत
 मिति शम्भरायम् साशक्तियायपतोविद्यमधानमेत
 र्भं दिशस्ते तस्माद्यापिनी एवमेतामन्त्रेश्वरमाणा
 वरतयावर्तमानानि तन्त्रानि उत्तरं व्यापके पूर्ववाप्य
 मिति स्थित्यावर्तते यावदशेषशक्तिनन्त्रात्रोधा शि
 वतन्त्रेन व्याप्तः शिवतन्त्रे पुनरप्येयं सर्वाधोतीर्णं
 सर्वाध्यापकं च एतन्नन्त्रात्रगतवर्तीनियानिभु
 वनानि तन्त्रतयपवाचयथिय्यासितारतिनेष्टायत
 नेषु येनियंतेनेष्टातन्त्रगतगतिनेवितरन्त्रिकमात्रो
 धोर्ध्वेयैरयतिदीक्षाक्रमेण तद्यथा कलाग्निः कृष्णा
 शेनरकेशी हारकोष्ठभूतलयः ब्रह्मा मुनिलोकेशो
 रुद्रः पंचाङ्गमध्यगतः अथरेनतः प्राच्या कपालिवद्ग
 वनिहतिवलाखाः लघुनिधिपतिविद्याधिपशंभू
 वाग्नेसर्वीरभद्रपतिः रतिघोऽशपुरमेतन्त्रार्थिव
 मन्त्रेनिहर्मिकला लङ्गलीचभारभूतिर्दिण्णाषादी
 चपुष्करनिमेषो प्राभासमुरेशावितिसलिलेश्रया
 त्मकाष्टकेशोक्तम् भेरवकेदारमहाकालामथास
 त्तल्यायः श्रीशैलहरीसुन्दरवितिगुप्ताष्टकमिदंमह
 सि भीमेशंथास्मविमलकनखलनखलङ्गरुष्यति
 गयाख्याः प्रतिगुप्ताष्टकमेतन्त्ररुतिमतन्त्रारके

रमेचरकृतपवासोचटदिवद्विद्यति तस्मात्साम
 ग्रीवादोषिविद्ययाशीरस्यसेवेदनस्येवकर्तृतायामर्थ
 हलकः मेरोदितत्रस्येनभवेतयाविधोचटाः पदेकस्मि
 तेस्मिन्कार्यत्वेशास्त्रेप्रतत्तानाकार्यकारणभावेप्रति
 यद्भूतप्रकारत्वेतदपिसंगते गोमयात्कीटाद्योमिच्छ
 तोमेशदोषयादृष्टिकोदयवत् तत्रनिजतत्रदृशात्
 कल्पितं दर्शयामः तत्रपरमेचरपंचाभिःशक्तिभिर्नि
 र्भरतुक्तं सप्तानेयाद्वक्तितोतामुत्पत्तयाप्रकटयम
 चपातिप्रतिविद्यायाम्यशिवतत्त्वं प्रानन्दप्रापाम्येश
 क्तितत्त्वं इत्याश्रयाम्येशशिवतत्त्वं इत्यादिज्ञानकि
 ययोस्मात्प्रपञ्चपगमात्मकत्वात् ज्ञानशक्तिप्रा
 पाम्येशचरतत्त्वेक्रियाशक्तिप्रापाम्येशविद्यातत्त्वं इत्यत्र
 चतत्त्वेष्टराशिवशक्तिसदाशिवैष्टरानताः वस्तेव
 निवृत्तौ पञ्चासामाम्येषाणांविद्यायाम्येशिवतत्त्वं
 विशेषाप्रतुगतिविषयाः पंच तद्यथा शोभनाः श
 क्ताः मरुमदेष्टराः मरेष्टराः मेशरतिप्रसुधायति
 सात्तास्त्रिवर्कता प्रसुधंवनरधानसनतापरनामा
 योरेष्टाः सजति ईष्टरेष्टावशेनप्रसुधमोगलौलिका
 नामणतोभोगसिद्धयर्थं तत्रलौलिका प्रपूर्णस्मर
 तादृष्टः परिस्यन्दः प्रकर्मकमभिलाषमाश्रमेवभवि
 ष्यदवच्छेदयोगृतेतिनसलस्ततात्ररंगगततत्त्वक
 र्मावच्छिन्नोभिलाषः कर्मतत्रकर्ममात्रंउद्दिष्ट
 र्मस्तगगकर्ममेदचिररतिविभागोवक्ष्यते सोयम
 लपरमेष्टरपञ्चात्मप्रख्यादनेष्टातोनात्यक्तित्वित

कालाग्रिप्रभृतिवीरभरांतभुवनेशस्थितसम
 सत्रलाशंनुगता तत्रैषांततानोकार्यकारण।
 भावोदर्यते सचदिविधः पारमार्थिकः सृष्टश्च
 तत्रपारमार्थिकपतावात्कार्यकारणभावेयत्।
 तकर्तृसभावस्यसुतंत्रस्यभगवत्पदेविधेनशि
 वादिधरांततेनचपुष्पासृष्ट्यामित्रनसृष्टपवित्रा
 नेनचप्रवनेकस्मितस्तकार्यकारणभाव। परमे
 शेक्ष्यानियतिश्रानिर्मितः सचयावतिपराति
 पतपोर्वापर्यावभासनेसमप्यधिकेसृष्टानुग
 तेमेतावमेव तेनयोगीक्ष्यतोप्यंरुः वीजादपि
 समोदोचरादेरपीति तत्रापिचपरमेश्वरस्यकर्तृ
 त्वानपायइत्यकल्पितोपसौपारमार्थिकः स्थित
 पवपारमार्थिकेदिभित्तिस्थानीयेस्थितेइपेसर्व
 मिदमुल्लिखमानंघटते नामयाप्रतपवसामग्रा
 एवकारणतंत्रपुंकेसादिसमस्तभावसन्तर्भमपी
 सतंत्रसवेदनमदिस्नातयानियतनिजदेश।
 कालभावराशिस्वभावाप्रत्येकेवस्तुसृष्टपनिघ
 तिसमयेतयाभूततायाइत्यथाभावोयथाय
 थाधिकीभवति तस्यातथाकार्यस्यापिविजाती
 यत्तेतारतस्येन पुष्पतीमेवसंवदेनस्वातेग्रस
 भावः परमेश्वरपवविस्वभावशरीरोचददे
 निर्माताकंभकारसंविदस्ततोवधिकत्वात् कंभ
 कारशरीरस्यवभावराशिमध्येनितेषात् क
 यंकंभकारशरीरस्यकत्तत्ताभिमानशक्तिचेत्य

सांक्षेपात्सर्वार्थोक्तिलभशेगोक्तोक्तो
 महालयकः प्रविशुक्तुरुदकोटीवसापदस्य
 दःपवित्रेवे स्मृतकलेशशंक्रप्रतिकालाश्वा
 यमंउलभ्यत माकोदाशेदितयद्यगलांश
 एकैतदंकारे प्रत्ये हंकारांतास्तन्नाशणीदि
 याणिचेत्याहुः धियिदेवयोनयोद्यौप्रकृतौयो
 गाष्टकंकिलाकृतप्रप्यति इतिसमाष्टकभुव
 नाप्रतिष्ठतिःमलिलतस्तमूलांता नरिवामा
 यारुद्राणकादशविकृतानियतिप्रुप्तात प्रत्ये
 के भुवनद्वयमथकालेतत्रयंनिशायांसुःप्र
 ष्टावष्टाविंशतिभुवनाविधानरात्रिशोतमिथ
 म विधायोपेवसुर्विघेशाष्टकमथेचरेततेसा
 दात्येपेवकमिति प्रष्टादशभुवनिकाशांताप्र
 धानमिमंसकलेदेदेशाण्यधिपिमहानभसि
 संविदिचपरंपश्यन्मूर्तिमाद्देरवीभवति परमे
 सरसामनुसर्निधेःउसणिविसप्रलुप्रहाण
 उ राहुजसरीरिपवरिसंवेधुणिपेयंततयद्
 रपरितण इतितंत्रसारेदेशाधप्रकाशनंना
 मसमममाद्विकम् प्रथतत्वाधानिरूप्यते य
 दिदंविभवात्मकेभुवनजातमूर्ते गभीकृता
 नेतविविधभोक्तभोगे तत्रयदनुगतंमहाप्र
 काशरूपंतत्सदासामान्यकल्पेयामशिवरूपे
 यत्तुक्तिपयक्तिपयभेदानुगतंरूपंतत्तं
 यथाप्यितीनाममृतिकावित्यस्यात्पादित्रपा।

न०

१६

१७

वस्तुपिबतात् परमेश्वरेच्छात्मानेवधरादेशपिवस्तुर्न
त सचमलस्तेषांविद्यमानोभं सोत्तात्वरतिनसका
र्येकर्मणापयति प्रत्येकेष्वलसुतर्भमाणपवा
स्ततिविज्ञानकेवलपोहलितेकर्मसंसारवैविश्र
भोगनिमित्तमितितद्गवा सनायुविद्यानामाणां
भोगसिद्धियेप्रीमानद्योरेषाः सृजतीतिपुरुमुक्तं म
लस्यवप्रतोभर्षश्चरेद्यावलादेवजडस्यसतः ऊरुवि
दसामस्मात् प्राणनामकिलचिद्विरुपावभासप
वतस्यचिरूपमेष्वयमेव अचिरूपतैवमलः तस्यव
सृजतः परमेश्वरेच्छासंयततपवचनियं सत्यमा
गावस्तगतस्य इत्यस्यजडतयाभासपिष्टमाणात्ता
जडंसकलकार्यव्यापनादिरप्यताश्च व्यापकंमायायं
तत्तमुपादानकारणतदवभासकारिणीवपरमेश्व
रस्यमायातासशक्तिस्ततोन्मैव पंचकलादित
त्तानाथगतानामपिद्वैश्येनिरूपे अत्रचद्वैश्येप्रम
णामणाद्भरभिनवगुप्तगुरवः यत्संकल्पेभातितर्क
एवभूतेचदिरप्यलि स्फुटेनवप्रधावतरवतया
चमयाकालादिरवप्रधावेरूपेववर्तनीतिकेव
लान्तयोहेतुः अनेनचमापाकलाप्रकृतिवद्भासोद
विषयपंचस्थितेमयाततादिस्यप्रसवः सचपयप्य
क्रममेवतथाप्युक्तदृशाक्रमोवभासतेतिमोषु
च्यते तत्रप्रत्यात्सकलादिवर्गाभिन्नः तत्कार्यस्यक
र्तृतोपोहलानादेः प्रत्यात्सभेदेनोपसंभात सत्त
वर्गः कदाचिदेकीभवेदपीश्वरेच्छासामाजिक

लगा तद्गुणपणभंतरस्मिपरिणिहितसग्रल उर्क
लयसरुपरिआणयहउत्तरसजदविणिरुजरयवरा
सतितह पद्मदेसरुसिदयलचदेसरजणिमजरमे
धुक्ताणउचितहसाग्ररु रतितेसारेकलाधप्रकाश
नेनामषष्टमाहिकं प्रथदेशाधा तत्रसमस्तपवा
येपूर्तिवैविआभासनशक्तिजेदेशाधासंविदिविआ
तःतद्वारेणश्रुत्येवद्वौशरणेनाजीवकाउचकेपुवदिःश
रीरेयावलिंगांङितेप्रतिमादौसमस्तोधापरिनिधि
तःसंसमस्तमधनेदेहेविलाप्यदेहवप्राणेतेपिये
तांश्रुत्येनसंवेदनेनिर्भरपरिपूर्णसंवित्संपद्यतेष
दिशतत्त्वसदृपतास्तुतीर्णासंविदंपरमशिवश्च
योपश्यन्निचमयीमापिसंवेदयेत उपरयावद्यभा
गमेवकेचित्तरत्नेनगृहीयान्तायागभीधिकारिणश्च
स्त्वविस्मादिकेवातस्मादवश्यंप्रक्रियाज्ञानपरेणभवे
तयेतउक्ते नप्रक्रियापरज्ञानमिति तत्रष्टयिवीतत्वे
शतकोटिप्रविस्तीर्णब्रह्मांडगोलकरूपंतस्योतका
लाग्निर्नरकाः पातालानिष्टयिवीसर्गयावद्ब्रह्मलो
करतिब्रह्मांडवासेरुद्राणेशाने नचब्रह्मांडोसंख्य
विद्येते ततोपगततादृशशृणोजततत्तम् उतरोतेरेद
शशृणामहंकारात्ते नद्यथा जलंतेजोवायर्नभःतन्म
त्रमेवकाक्षेकारशगर्भोहंकारश्चेति शुद्धंकाराख्यत
गुणोद्भूतितत् नतस्मदसुधाप्रकृतितत्तेपतावत्प्रकृ
तंउतश्चब्रह्मांडवदसंख्ये प्रकृतितत्तात्पर्यवत्तत्तेद
शमदसुधा पुरुषानियतिलक्ष्यानियतेरुद्रगेनर

ते
१२

१७

रुतस्य चात्रादाववैराग्याभावेऽप्यत्रास्य रागादपाया
त् तेन विना पुनरवैराग्यानुत्पत्तिप्रसंगात् कालश्च
कार्यकलयस्लदवच्छिन्नकर्तृत्वमपि कलयति इत्ये
तद्वितेऽस्मिन्नेव कलत्वं मित्यर्थे नियतेत्यापारः क
र्षकारणभावेऽप्यस्यापवद्यापारः तेन कलानप्येव
अतर्क्ये जाते इदमेव किंचिदुपनामानमभिखण्ड
रोमीत्येवं रूपासंविदेदृष्टदृष्टकादिगतापश्रुतिय
तेतदिदं मायादिषट्कं केचकषट्कमुच्यते संविदो मा
यायाग्रपदस्ति तेन कलादीनामुपरिपातिनां केच
वर्गवदनस्यानात् एवं किंचिद्विदुर्त्तयत्मायाकार्यं
तत्र किंचित्तद्विशिष्टं यत्कलत्वं विशेष्यं तत्राप्रियमा
णा कलाविद्यादिप्रसवदेतारिति निरूपितं इदानीं
विशेषणभोगाय किंचिद्विदुर्त्तयः कार्यचतुष्टया
वत्सा कलासात्तनः पृथक्कुरुते तावदेव पवमुख
खमोहात्तकभोगविशेषादुत्पत्तस्य सामान्यमात्रस्य
तद्गुणसाम्यापरमात्रः प्रकृतितत्त्वस्य सर्गशक्तिभोग
भोग्यगुणस्य सममेव कलायतास्तृष्टिः अत्रैव
वास्तवैतदप्याक्रमवन्त्येव स्वरित्तुक्कं रुमावभासे
पिवास्तीत्युक्तमेव क्रमश्च विद्यागगादीनां विवि
तेपि दृष्टः कश्चिदज्ञत्वेति कोपिविदुर्त्तयः तस्यादिते
नभिन्नक्रमनिरूपणमपि शास्त्रेऽनुविरुद्धं मतयेत
देवतभोगसामान्यप्रतोभगतं गुणतत्त्वं यस्मिन्नेव
गृह्यप्रकाशसात्तमूर्तत्वं प्रकाशाकाशात्तोत्तनात्त
कमतपवक्रियारूपपरजः मोहः प्रकाशाभावश्च

स्तथापिनेपि हृदयान्तर्लपीवपर्यंतं यथा सक्तं दर्शनं
 ललतादारन्यद्वादशोत्तेषु वस्त्रविस्तरुदेशसदा
 शिवानाश्रितायैकरणावकांतयैवापनेपि हृत्कन्दा
 नन्संकोचविकासद्वादशोत्तेषु वासयोवनवार्थ
 कनिधनप्रनर्भवसुक्तापिपतयपते प्रथममाने
 कालोदयः समानोद्गर्होद्वादशमनाजीप्रसंचरन्म
 स्तेदेहेसाम्येनरसादीन्वाहयति तत्रदिगष्टकेसंच
 रंस्तदित्तिचेष्टामिवप्रमातरनुकारयति ऊर्ध्वाप
 स्तसंचरंस्तिष्ठुनाजीप्रगतागतेकरोति तत्रविषु
 वदिनेवाग्ने प्रभातकालेसपादोच्चटिकांमध्यमार्गेव
 हति ततो नवशतानि प्राणविक्षेपाणामितिगणन
 यावदिसार्धचटिकाहयं वामेदक्षिणेवामेदक्षिणेवा
 मेरतिपंचसंक्रांतयः ततः संक्रांतिपंचकृतेयादोना
 सचतुर्दशचटिकास्वतिक्रांतासदक्षिणे शारदोविषु
 वन्तथाह्नेनवशराशतानि ततोपिदक्षिणेवामेद
 क्षिणेवामेदक्षिणरतिसंक्रांतिपंचकंनवशतानि
 इत्येवंरात्रावपीत्येवविषुवदिवसेतद्वात्रौचद्वादश
 द्वादशसंक्रांतयः ततोदिनैश्चदित्येषुसंक्रांतिवि
 द्वादित्याः पवमेकेस्मिन्तमानमरुति वर्षहयंसा
 सप्रस्थासयोगाभावात् प्रजापिद्वादशाहोदयादिप्र
 वृत्तत् तदानेत्तद्वादशोत्तावपिश्चारः प्रजापिपूर्वव
 द्धिधिः खानेतथापकतादक्रमेपिसूक्ष्मेच्छलतायोगे
 नकालोदयः प्रथमवर्णोदयः तत्रार्थप्रहरेर्धप्रहरेव
 र्गदयोविषुवतिसमः वर्णस्यवर्णस्यद्वादशोत्तेषोऽर्श

न

१८

१४

मीमांसाकारविशिष्टः कार्यकारणतमः पादेन्द्रियं तस्य
मुखापिष्टानं वा समस्य गणितं तदस्मैवेति रूपाणां सापि
न गतिविच्छेदः न च कर्तव्यसां कार्यमुक्तादेवेदतः कि
याकरणकार्यामुत्पेचगमनादीनां क्रियान्नं न रूपायु
पत्तेभ्यस्तस्य काणादन्तेरे गुणात्मानं तस्मादवश्याभ्यु
पेयः कर्मेन्द्रियवर्गः सचपेचकः अनुसन्धेस्त्वावतान
तथाद्विद्विस्त्वावतानायायवानुसन्धिः प्रादानायवा
रायवाउभयगदितत्तेन सशयविश्रान्तयेवा तत्रक
मेणापात्रः पाणिः पादउपस्तथतिप्रसः प्राणाश्चक
र्मानुसन्धेस्त्वागिन्द्रियं तेनेन्द्रियापिष्टानेदस्तेयद्
मनं तदपि पादेन्द्रियस्यैव कर्मेति मंतय तेन कर्मा
नत्यमपिनेन्द्रियानन्यमावदत् इत्यतिराजसस्योप
सैषकत्वमाहुः अन्येतराजसान्मनस्याहुः अन्येत्त।
सात्विकात्मनो राजसांश्चिन्द्रियाणीति भोक्ते च ह्यादवका
तुतमः प्रधानादेकारातन्माशानिवेचकरूपालिपं
चशब्दविशेषाणां द्वितोभात्मनोयदेकमतोभात्स
कं शाग्भावि सामान्यमविशेषात्मकं तच्छब्दं तमात्रेण
वेगन्यात्रेपि वाच्यं तत्र शब्दतन्माशान्त्वभिनादवका
शान्तयापरं नभः शब्दस्त्वाद्योप्यामावाकाशसदृ
त्वात् स्पर्शतन्मात्रं त्वमित्वायुः शब्दोक्तस्य नभसा
विरहाभावात् इत्येत्त्वमित्तेजः पूर्वगुणेन पूर्ववत्
रसः त्वमित्त्वायुः पूर्ववत् रसः पूर्ववत् गन्धः त्वमित्त्वायु
रा पूर्ववत्तारः पूर्ववत् अन्ये शब्दस्पर्शान्वायुरित्या
दिक्रमेणपेचम्पोधराणीति मन्तेते गुणसमुदायमा

होदयः प्रत्युल्लंतिथीनां शतत्रयं संपेक्षाशेषं तुल्यं
 र्षेयत्रयं दोषकमुक्तमिति गणनया संज्ञां तौ पर्यव
 र्णाणीत्यनया परिणायकस्मिन्प्राणनिर्गमप्रवेशक
 लेषस्य होदयः अत्रैकविंशतिसहस्राणि घट्यताती
 तितिथीनां संख्यतावत्येवासेरात्रे प्राणसंख्येति नव
 स्रहोदयादधिकं परीक्ष्यते प्राणन्यात् इत्यमात्रं व
 र्षे देवानोतिथिरनेन क्रमेण दिव्यानि द्वादशवर्षस
 हस्राणि चतुर्गुणे चत्वारिंशतिघ्ने एकमिति कृतात्
 भ्यतितावदिष्टतैरष्टोसत्याः चतुर्धृगानामेकसप्त
 म्यामन्तरे मन्तरे अतर्दशभिः आसंदिने अस्मादि
 नांते कालाग्निदग्धे लोकत्रये न्यत्र च लोकत्रये प्रमप्र
 सापिते सर्वे जनावे गोवदग्निपेरिता जनो लोके प्रल
 याकलीभूयतिष्ठंति प्रबुद्धास्तु कृष्णोऽहोदयकेशाया
 महीलोके जीरंति ततो निशासमासौ चासीसृष्टिः अ
 नेन मानेन वर्षशतं ब्रह्मायुः तदिसोर्विनेतावती व
 रात्रिः तस्यापि शतमायुः तदिने तद्वर्षे रुद्रलोकप्रभा
 रुद्रस्य तावती रात्रिः प्राग्वद्वर्षे तद्धतमपि चावधिल
 रुद्रस्य तदवसितो शिवत्वगतिः रुद्रस्योक्तापिका
 रावधिः ब्रह्मोऽधारकाणां तदिने शतरुद्राणां विशा
 तावती तेषामपि शतमायुः शतरुद्रतये ब्रह्मोऽति
 नाशः एवं जलतत्त्वाद्यक्तो तमेतदेव क्रमेण रुद्रा
 णामायुः पूर्वस्यायु रुत्तरस्यादिनमिति ततश्च ब्रह्मा रु
 द्राश्चावायधिकारिणो व्यकृतिष्ठंति श्रीकण्ठनाथ
 अतदा संहर्ता एषोऽन्तरप्रलयः तत्क्रये सृष्टिः तत्र

न
१५
१९

इदिकर्माक्षयतीनां प्रलयकलस्य तनेपवनिर्विष
यतादस्य देविज्ञानाकलस्य तनेपवविगलकलस्य त
त्तेस्कारसचिवाप्रबुद्धमानासुद्विधामंशस्य त
त्तेस्कारदीनामैवप्रबुद्धामनेशस्य सैवेद्याशक्ति
इयतांसातंशस्यभावांजिह्वलतीमत्रमहेच्छरस्ये
द्यात्मिकासुदसानंश्रामिकाशिवस्येतिशक्तिभे
दास्मममुखा। तउपरागकृतशक्तिमत्प्रम
त्प्रभेदः करणभेदस्यकर्तृभेदपर्यवसानात् श
क्तेरेवेवाद्यतिरेक्तायाकरणीकर्तृशक्त्यात् नाना
स्यानवस्थापुपपत्तः वस्तुनः पुनरेकपवचित्तानं
मानन्विश्रान्तः प्रमाता तत्रपृथिवीसंश्रुपमात्रवि
श्रान्तायदावेद्यतेतदासंश्रुपमस्याकेवलंभाति चेन्न
चत्तर्हृष्टं चैवविदितंज्ञानामीति तत्रसकलशक्ति
कृतंसकलशक्तिमत्प्रकृतंसंश्रुपातरंभवत्येव
पवंशिवान्तमपिवाचं शिवशक्तिनिष्ठंशिवसभा
वविश्रान्तं चविश्रंज्ञानामीतिप्रत्ययस्याविलक्षणस्य
भावात् ननुभावस्यचेद्वेद्यतासर्ववस्तुत्वान्तीति
वेद्यते वेद्यत्वमपि वेद्यमित्यनवस्थानयाचनग
तान्यसुमते स्वप्रकाशमेवतथाचवेद्यतावेद्यते
विरुद्धधर्मयोगातिदोषः प्रशोच्यते नतत्वेव॥
संश्रुपस्यपृथगुक्तत्वात् किंतुदितत् प्रमातरश
क्तौप्रमातरिचविश्रान्तिभाजनंयह्यंतत्त्वलतत्स
प्रकाशमेवतत्प्रकाशते नतत्कंचिदपिप्रतीति
सर्वज्ञानमनवस्थाविरुद्धधर्मयोगस्ये ॥

धानाशानाशानाजीवनस्वभावापेवभीर्येदेहंय
 नः प्रयतितलोसौचेतनश्चभातितत्रक्रियाशक्ते
 कलाधाशाद्यभागे उत्तरेतुदेशाधामूर्तिवैविध्य
 मयः तत्रवर्णमंशपदाधानः कालाधमितिः परस्म
 स्मस्यूनश्चत्वात् देशाधमितिस्ततत्तपुरकनात्
 नेतिभीवद्यतिसावसरे तत्रयद्यपिदेहसवासाभ्य
 न्तरिमातप्रेतश्चः प्राणाः तथापिप्रसूटसंवेद्यप्रयत्ने
 सौहृदयात्मभूतीतिततपवायेनिश्चयणीयः तत्रप्र
 भुशक्तिरात्मशक्तिर्यत्त्रतित्रितयप्राणोरणदेतः
 गुणमुद्यभावात् तत्रहृदयादादशांतसांगुलेः सर्व
 स्पष्टादिंशदेगुलः प्राणचारः निर्गमेप्रवेशेव स्वेवि
 तवलयत्तवेहतात्सर्वस्य तत्रचटिकातिथिः मासोव
 र्धेवर्धसमूहान्नेतिसमस्तः कालः परिसमाप्यते त
 त्रसंपंचाशंगुलेवषकउतिस्थिताचटिकोदयः चटि
 कारिषष्ट्यष्टकेस्तस्माद्दसमत्तंगुलाभवति अथ
 तिष्ठदयः सपादमंगुलहृयेतदिरुच्यते तासवत
 स्पष्टप्रहरः त्रयार्थं त्रयार्थं तत्रसम्पापवनिर्गमेदि
 नेप्रवेशेरात्रितितिष्ठदयः अथमासोदयः तत्र
 दिनेहृत्सपक्षः रात्रिः शुक्लः तत्रपूर्वं त्रयार्थं त्रयं
 चत्रयार्थंविश्रांतिरकालकलिता मथास्तयेचद
 शानुदयपवतिष्ठः तत्रप्रकाशोविश्रांतिश्चेत्येत
 पवदिननिशेतत्रवेयसमयताप्रकाशोदिने वेद्य
 स्पविवायितरित्तयोरात्रिः तेवप्रकाशविश्रांतीचि
 रवेचिशादनंतमेदेतन्मासेषुविष्ठवत् तत्रहृत्स

नं
२०

गुरुद्वयवनानोपार्थिववेसमानेपिहरतरस्यस
भावेदस्यैकतात् अत्रचपरस्यदंभेद कलनया
वानरभेदज्ञानतत्तद्वली तत्रालोकमेवावधार
येत् पवमेकैकचरायनुसारेणापिपृथिव्यादी
नांतत्त्वानांभेदोनिश्चितः प्रधुनासमस्तैपृथिवी
तत्त्वेप्रमात्प्रमेयस्यमुदिश्यनिश्चये पोथरा
तत्ताभेदेनप्रकाशस्सशिवः यथाश्रुतिःपृथि
वीवेदेवस्तेतिथरातत्वसिद्धिप्रदात्येरयति स
थराभेदमहेच्चरः प्रेयोथराभेदशः तस्यैवाभि
मानिकविग्रहात्तात्मकोवाचकोभेदः सात्यदि
पाशवविद्योतीर्णशिवविद्याक्रमणाभ्यस्तपार्थि
वयोगीप्राप्तप्रवपदोधरावितानाकलपाशववि
द्याक्रमणाभ्यस्तपार्थिवयोगशवशादेवचिरस्य
समस्योदयः स्यात् गृहीतयराभिमानस्तथरा
सकलः प्रगपिशकोदकन्यग्भावाद्योचतर्दश
तैरितिप्रमात्तापन्नस्यथरातत्वस्यभेदः स्वस्ये
तत्तुदंप्रमेयमिति पवमपरशपि युथैकस्मि
न्प्रमातरिप्राणप्रतिष्ठयाभेदनिश्चयणोपनीते
गुरुनःप्राणस्तदिषोःशकात्मावेद्यावेशयंपर्यत
मुदेति तत्राष्टातदिरभागैकरणा द्वितीयाष्टाद
कोत्तासस्या अष्टातत्रासभिजातनयीउपाया
तत्कृदीभूतग्राहकरणा मथेतयत्तद्विदादश
केतनमथादापेवद्वेनिर्विकल्पसभावेविकल्पा
द्यादके वदुंवाप्तसशपेयोकातदिः प्राक्षादनीये

तिहयापालम् अनन्तप्रमादसंवेद्यमपिपकेयव
नन्तस्यरूपेतावतितेष्टासेकाभासश्चत्वादितिन
प्रमात्रतरसंवेदनानुमानविज्ञकश्चित् तन्मत्त।
स्यरूपेसत्यमर्थक्रियाकारित्वानर्थेवपरिपुष्टम्।
मानोकांतोदृष्टान्तस्येसमीर्ष्यति शिवसुभावावि
श्रान्तेक्षेभेष्यन्ममाविशतिसमस्तान्तप्रमाद
विश्रान्तेवस्तुपश्यत्पूर्णाभवतिनतकीप्रेक्षणवत्
तस्यैवनीलस्यतद्वयप्रमातरियदिश्रान्ते तथैव
स्वप्रकाशस्यविमर्शस्यदयादितिपुचदशात्मक
तेष्टुधियाः प्रभ्यतिप्रधानतत्तययततावत्सुदिक
रणादिकेचुकस्यसकलस्यप्रमादत्वात् सकल।
स्याप्येवंपाचदश्ये तस्यापितावदेयत्वात् वित्त्य
चेतनिर्णीतेतेशलोकेपुंसकलतत्तातंत्रयोदश
धासकलस्यतत्रप्रमादत्वायोमेनतच्छक्तिशक्ति
सदात्मनोभेदद्वयस्यप्रत्यक्षमयात् तदाचसक
लस्यस्वरूपतमेवकेवलं प्रत्ययाकस्यस्वरूपतेपं
चानांप्रमादत्वेएकादशभेदाः वित्तानाकलस्यस
रूपत्वेचतुर्णांप्रमादत्वेनव मंत्रस्यस्वरूपत्वेत्रया
णांप्रमादत्वेसप्तमंत्रेशस्यस्वरूपत्वेद्वयोःप्रमाद
त्वेपंच मंत्रमदेशस्यस्वरूपत्वेर्भगवत्तपकस्येव
प्रमादत्वेशक्तिशक्तिमद्देशयः शिवस्यतत्प्रका
शैकचित्सातंत्रनिर्भरस्यनकोपिभेदः पूर्णतात्
एवमप्येतत्तभेदएवपरमेश्वरानुतरनयेकको
निरूपितोभुवनमेदवैचित्र्यकरोति नारकस

त-
२१

तत्र वेद्यस्य तद्विषयायाश्च संविदो यद्देवि प्रमनो न्या
यत्ते सत्तावस्थानवेद्यस्य नचापिकेव ताया संविदः
नचापि पृथक् चरदेतत्र यदापिष्टे यतयावर्हीरूप
तया भावेन दाजाग्रदवस्थामेयेमात्तरिमाने च यदात
नत्रैवादिद्यामा रूपतया भावे संकल्पः तदा सत्तावस्था
यदात नत्रैवापिष्टात्प रूपतया वीजात्मनयेव भावेन
दास्युजावस्था रमापवतिसः प्रमेयप्रमाणप्रमात्रव
स्थाः प्रत्येकं जाग्रदादिभेदा सत्तर्विधा उक्ताः यदात
तास्मिन्नेव प्रमात्स्विप्रोतिगते प्रमातः पूर्णतोन्मुरा
नदारेण पूर्णतोन्मावतया भावेन तदातर्गवस्था सा च
रूपदृशदृमिमेवेविय संशयतीर्थपश्यामीत्यनुया
यिका प्रमात्स्वितासातप्रसागेनेकयामथातद्वरतेः प्र
मात्प्रमाणप्रमेयताभिषेकंददतीतदवस्थात्रयात्र
ग्राहकत्वादिभेदा पतदेवावस्थावतद्वयं पिंउस्यपद
स्यरूपस्यरूपातीतशब्देयो गिनोद्यवहरंति प्रमांय
नयनास्तु सर्वतोभङ्ग्या निर्मलायातिः प्रचयरेति श
ब्देः प्रत्यर्थं चाशदर्शितेन शलोके सो कवानिके च य
श्च सर्वात्तभूतं पूर्णं रूपं तत्र र्यातीते सर्वातीते मदाप्रचये
च निरूपयेति किंच यस्य यद्यदा रूपं स्फुटं स्थिरमनुवर्तित
नाग्रतत्तत्त्वेव तद्विपर्ययः सप्तः यो लया कलसंभोगस्त
र्कवेदनं सप्रमे यो विज्ञाना कलसंभोगः भोग्याभिज्ञीक
रणं तर्कं मेशदीनां संभोगः भावानां शिवाभेदस्तु र्याती
ते सर्वातीते तत्र स्वरूपसकलो १ प्रलया कलः २
विज्ञाना कलः ३ मन्वतदीशतन्मदेशवर्गः
४ शिवरतिपंचदशभेदेपंचा ॥ ॥

योऽप्यपरमेशाभेददृष्टिरेव संस्कारः। ततोऽप्यथाशक्ति
 कृत्वा सकृदाहर्धभासुत्तयाशक्तिशिवरूपोपरस्य
 शान्तुर्विधाया समपादोऽर्थितोद्वादशांतगगनोदि
 तशिवपूर्णचंद्रनिस्तपतस्य रास्यतया राभावेन कुरु
 र्वतोऽवउत्तमेशसुस्वारये चाम्यत्तयांतेतिष्टेदितिष्ट
 र्णाङ्गितिकं चरुसंतर्पणीततश्चरुशोचितमानीय
 स्थितिलकलयाङ्गभवद्विषुभागेभागेनिवेद्यैकभा
 गसर्वशेषशिष्याय भागेदद्यात् ततोदेतकाष्टेन।
 सातोऽप्यमनिवृत्तिदित्यथश्चनशुभरतितत्रोमेस्व
 णकार्यः। ततोऽवित्तेपपरिहारेण भाविमंत्रदर्शनयो
 ग्यतायेवदनेत्रेशिष्यं प्रवेष्टयत्तानुष्ठितं तं कृत्वा शुष्य
 जलितोपेत ततः सहसापासितनेत्रवयोमोशक्तिपा
 तावुगृहीतकरणात्तात्मनिहितमंत्रे तत्स्थानं साक्षात्का
 रेण पश्यंस्तन्मयो भवति प्रवुगृहीतकरणानां मंत्र
 सन्निधिः प्रत्यक्षोऽयतः। इत्यवामिवभूतानाम् ततः स
 दक्षिणहस्ते दीप्यतयो देवता चक्रं पूजयित्वा तंदक्षं
 र्वसनाभिमुखि शिष्यस्य पाशान्दहंते निक्षिपेत् ततो वा
 मसोऽप्यतया पूजयित्वा शुद्धतत्तायायिनं ततः प्रणा
 मं कुर्यात् ततो भूतदेवतादिर्गन्तमयमांसजलोद्
 र्णो वह्निर्दद्यात् आवामेतततः सयं वरुभोजने कुरु
 शिष्यात्मना सहैकमायुजः प्रवुद्धवृत्तिः तिष्ठेत्तपत्र
 पिप्रभाते शिष्यश्चेदशुभं स्वमेव देत् तदस्मै नद्या कुर्या
 च्छुकातकोदितया सस्यातो केवलमंत्रेण तत्रिष्टु
 तिकुर्यात् ततस्तथैव परमेश्वरे पूजयित्वा तदग्रे शिष्य

त०

२२

२२

इवतष्टयेणार्थिवशक्तमापीयशाक्ताभिधं पृथिव्यं
दिशक्तीनामेशवस्मानेनशक्तितत्वेपावत्यरस्मृशो।
विद्यते स्पर्शस्यचसप्रतिचतमितितावतिशुक्रमंडं
तं शिवतत्वेशांतातीतातस्योपदेशभावनावीदौवत्प
माणत्वात् सततंनपरंतत्वेतत्रापिपदप्रमेयंतकला
तीतं पंचयैवैवकलाषड्विंशत्त्वानितयादि प्रमेयत्वे
दिधासूत्रसूत्रतेनेतिदशकरणत्वेदिध्याशुद्धेकर्तृता
स्पर्शितेतिदशकरणतोपननकर्तृभावास्तुदत्तात्
चशुद्धकर्तृभावात्तं विगलितविभागतयाविक्रमो
क्तत्वेतंपंच सर्वावच्छेदशून्योशिवतत्वेषड्विंशो तद्यदो
पदिश्रुतेभाष्येनवायुतत्वातिष्ठापदंतत्समंविंशो तस्मि
न्नपिभाष्यमानेष्टाविंशो नवानवस्थातस्यभाष्यमानस्य
नवद्विज्ज्वातेप्रयोगीनोवैश्वकरणोसप्तविंशपच
पंचयैवसानात् षड्विंशंतुसर्वतत्वेतीर्णतयासंभवाव
च्छेदमितिपंचकलाविधिः। विज्ञानाकलपयंतमात्म
कलाईशांतेविद्याकला शिष्टेशिवकलेरिततुविधिः
पंचनवततायशुद्धयेदितिमेयांशगासीस्थूलसूक्ष्म
परश्चत्वारिविधोभुवनेतत्तकलात्साधुभेदः साहचि
यांतातशैवविधिः। तत्रप्रमाणातायां पराधाप्रमाणा
सौवतोभुतरेगशास्यतायांमेशधा तत्प्रशमेपूर्णप्र
माहतायावर्णाषासपववासातावतिविश्रामालवस
शुभोभवतीतिपदस्यैवषड्विंशंतंशुक्रमं पदमंत्रवर्णमेकं
शुक्रोऽशकं धरेतिच निवृत्तिः। तत्तार्कामग्निनयने
रसशरपुरमस्त्रमंत्रपदमन्यामुनितत्वा ॥

पञ्चमयमौत्सवसं पतस्मिन्विषमयेभेदेप्रासनीका।
 तेअधिष्ठातृतावापकभावेनाथेयभूतापथाभिम
 तां देवतां कल्पितायतत्रैवममसभावनिर्भरत्मा
 निविष्यभावात्तर्पणोतदेवपूजनेयदेवतत्तयोभव
 नेतद्धानेयत्रयाविधांतः परामर्शसंभावनादात्ता
 लनेसजयः यतयाविथपरामर्शकमप्रवहमहाते
 जसातथावलादेवविद्यात्मीकरणंसहोमः तदेवं
 कृत्वापरिवारेततपववद्विगशोर्विस्तृतिगवद्या
 तातथैवपूजयेत् हादशोतमिदेशाग्रिप्रभूलमूल
 तस्फुरेत् देवीवजाग्रगंन्यक्तकमः खेचरतोत्रेजेत्
 मूलाधारादिषंकान्नयोमश्राश्रणात्मिकाखेचरोय
 त्संचारस्मितिभ्यांस्वामताशानात् एवसंतर्पायमा
 रादेववस्तनकृतकृत्यता सत्यतस्तदाविष्टस्यता।
 यापिवदिरपिकार्योपागोवस्त्रेदहानयएवयोपि
 तथासमावेशभानभवतितस्यमुखोवादिर्पागः
 तदभ्यासात्ममावेशनाभोयतस्तस्यापितयप्रता
 तिरोधानायात्रर्पागः तदश्रुजावपितस्तकस्तवल
 स्पश्रुदिप्रदत्तातत्रययदादीक्षाविकीर्षतदापिवा
 सनार्थभूमिपरिग्रहगोलाशार्चनेकंभक्तशयो
 पूजोस्येडिनाचनंचरुयात् नित्यनेमितिकयोस्त
 स्येडिनाचनंचनहवनेएव तत्राधिवासंभशिस्यस्य
 संस्कृतयोग्यतायानमस्तीकरणमिवदत्तांनोदेव
 स्पकर्तयोन्मुखतग्राहणम् प्रोक्तंहुहणंउपक
 रणाद्व्याणांयागप्राप्तवर्तितयापरमेशतेजोहं

न.

२३

२३

इयो कर्मणो समरत्नयोरमेव प्रतिवत्ये कर्मसाम्यं
ततश्चक्रिपातश्रुतिचक्रमिकतेविशेषायोगातविशे
षेण्यस्याविरुद्धस्य कर्मणो भोगदानप्रसंगात्प्रवि
रुद्धकर्मप्रवृत्तौ तदेव देहपातप्रसंगात् जात्यापुष्य
देकर्मनप्रतिवध्यते भोगप्रदमेव प्रतिवध्यतश्रुति
वेक्ततस्तकर्मसद्भावेव यदि शक्तिः पतत्रादिसार्भ
गप्रदार्किनीवभिधात् प्रथमसलपरिपाके शक्तिर्य
तस्योपिकिं स्रष्टुः किं वतस्पतिमितमित्येतेन वैरा
ग्यधर्मविशेषो विवेकः सत्सेवासत्तामिदेव पूजित्वादि
देवप्रसक्तश्रुतिभेदवादिना सर्वमसमजसं सत्तत्र
परमेशाह्वयवादेशपपद्यतपतत् यथाहिपरमेश
सस्रपाब्दादनकीर्यापश्रुः पुद्गलोणस्तस्य भोग
वतस्पदेशकालस्रपभेदविशेषस्तद्वत्स्रपस्य गन
विनिवृत्त्यास्रपप्रत्यापतिश्रुतिवाक्यमेवावासमा
श्रयंवक्तिपातपात्रमणरुच्यते स्वातंत्र्यमात्रसारस्या
सौपरमशिवशक्तोः पातयितेति निरपेक्षपवशक्ति
पातोयः स्रपप्रथाफलः पस्तभोगोत्सुकस्य सकर्मा
पेक्षः लोकेतरस्रपभोगोत्सुकस्य तस्य पवशक्तिपातः प
रमेश्वरेच्छाप्रेरितमायागर्भाधिकारीयरुद्रविसृज
त्वादिसुरेणमंगादिश्रपतमायापुत्रेविवेकपुंस्तत्ता
विवेकपुंस्तत्ताविवेकपुंस्तद्विवेकमयस्य फलं
प्रसुवानस्तदधरततभोगप्रतिवभाति भोगमोक्षो
भयोत्सुकस्य भोगकर्मापेक्षोऽतिसापेक्षनिरपेक्षः न
च वार्चकस्मात्कसिंमिदेवशक्तिपातश्रुतिसप।

अगुमेतवदिस्थानेसतिप्रविश्यमेतलस्योरिताप्रप
 वदासपरिवारहारदेवताचक्रपूजापूर्वीकंचमा
 सादिकुर्यात् नवदिस्ततोपिफक्कफडितिप्रसज्ज
 मप्रुष्यप्रतिष्ठाविज्ञानपसारितात्प्रात्तातःप्रविश्य
 परमेस्वरकिरणोदयादृष्टाभितोपागगृहेपश्येत्
 तत्रमुपलक्ष्यरामिमुखातिष्ठेत् यथाभगवदवा
 रेनूनसाजाडित्यवसष्टपाशोभवेत् तत्रपरमेस्य
 रस्तात्त्रमेवमूर्त्तीभासनयादिकृतमवभासय
 ति तत्रचित्प्रकाशपवमय्यंततत्रतरप्रविभागप्र
 ष्ठेत् प्रकाशस्तीकार्पमर्थं अतथाभूतमथःप्रका
 शानसमुत्पन्नं पूर्वतरदपरं समुत्पन्नीभूतप्रका
 शानादनंतरं तत्प्रकाशपारागोदस्थानंदक्षिणामा
 चक्रं न तत्समुत्पन्नवभास्यत्तारत्ररामितिदिक्ष
 तर्कतत्रमथोभगवान् ऊर्ध्वेष्टेशानवक्रंअथःपा
 तातयक्रं एवादिचतुर्केप्रीतसुरुपाचोरसयोवा
 माख्येदिचतुर्कमथोत्पन्नसः इत्येवंसंविर्मदि
 मेवमूर्त्तिकृतमेवदिग्भेदंभासयतीतिदेनातत्ता
 त्रं पश्चादपश्चावसद्यालेचयित्तमिष्टासतीप्रः
 प्रोभवति तथापरमेस्वरमथ्यतामेतिसर्वाधिष्ठा
 तैवमाध्यस्थमित्युक्तं एवंपश्चादभगवान्दिग्भिभा
 गकारी तथासूर्योपि सदिपारमेष्ट्येवत्तानश
 क्रिरित्युक्तं तत्रतत्रपूर्वयक्रैः एवायेवैवचतथातत्रै
 व एवंसात्तापीनापिसंमुत्पन्नंदेशस्यप्रस
 तातपवंसात्तसूर्यपरमेशात्रितयेकीभावतयारि

न
२५

मरणस्य एव कार्येति वक्ष्यामः इति तीर्थास्थिधा
तत्कृष्टमध्यात्मशक्तिपातात्कृतदीक्षाकोपिसात्म
नः शिवतापोनतथाहृष्टप्रतिपत्तिर्भवति प्रतिपत्ति
परिपाककृमेणातदेहोतेशिवएव मध्यमध्यात
शिवतोत्सकोपिभोगेप्रेष्यर्भवतीति तथैवदीक्षा
योगज्ञानभाजनंसवयोगाध्यासलक्ष्मर्ननैवदेहने
भोगेभुक्तादेहोतेशिवएवनिष्कृष्टमध्यातदेहोतरे
राभोगेभुक्ताशिवत्वमिति इति मध्यमस्थिधाभोगो
त्सकतायदाप्रधानभूता तदामन्दत्वेपारमेस्वरमंत्र
योगोपायतयायतस्तोत्रको पारमेशसंयोगादे
अपतोमोक्षपर्यंतत्वमतशक्तिपातरूपतातशपिता
रतस्यैवेति मध्यमिसेषमुक्तः शक्तिपातः वैसवादीनां
तदज्ञानुग्रहवत्तन्मोक्षाननेति नेह विवेचने शिवश
काधिष्ठानंतु सर्वत्रेत्तु कृत्वा परं ज्ञेयान्भवति अपि
तद्योगावरतगवा सपद्यशक्तिपातोवचिशोपितार
तस्यैवेति याद्वियते कश्चिदेसवादिस्यस्ममयादि
कृमेणाश्रितः पंचकेच प्राप्तपरिपाकः सर्वोतीर्णाभग
वत्सर्वशास्त्रपरमाधिकारितामित्यस्य लेचनक
मेणानन्नेभदने कोप्यक्रममिति अतएवाथराधरा
शासनस्यागुरोपीहमंडलमात्रदर्शनेन्यनधिकारे
राः ऊर्ध्वशासनस्यस्तगुरुरधराधराशासनं प्रत्युतप्राण
यानि पूर्णत्वादिति सर्वोधिकारी सर्वदेशिको गुरुगवा
पौंदरीकः श्रमकः सवायं पूर्णज्ञानएव सर्वोत्तमस्ते
नविना दीक्षाद्यसंपत्तेः योगोत्तुफलोत्सकस्य प्रकृत्य
यव्यपायोदेशेनायवदितमेव फलदातृशक्तः उपायो

नापरमेशोपायतामेतीत्युक्ते श्रीमदानन्दादौ प्रति
 राणापोवीर्यमलदाहोद्यानि। स्थिसामर्थ्यं स्थिति
 सामर्थ्यं मभेदेभ्येतानितेषु मध्यफलानितेषु तेषु
 पादितस्य मंत्रस्य तत्तत्पथारितात् वीरोदेशेन तत्र
 शेषस्तथा राणरेणः वीरांभः महामरुद्दीरभस्मश
 शाननभः तत्र पादितो चेद्दार्कावात्मानि विक्लवकः
 पुनरपि दास्याभ्यन्तरतया दित्वं वदितपास्यमंत्रता
 दात्येन तन्मयो कृते तत्र तत्र निमज्जनमित्युक्ते विशेष
 वस्तानन्तद्वयं वीरापारगतं निरीक्षणं न शिवमयी
 कृत्यते तत्रैव मंत्रचक्रं ननंततस्तेनैव देहप्राणोभ
 याश्रितदेवताचक्रतर्पणमिति सुखे स्नाने आभ्यंत
 रेयथा तत्र द्वादशपथारणाया तत्र तत्र पार्थिवारौ
 चक्रे तन्मयो भावपरमेष्ठिनसमज्जनमाहुः स्नानेय
 यात तद्भवति तदपि मज्जण उपरमर्षिण हास्य त
 हिंश्राविहानरतिदित्वा जागारपरमप्राण रतिते
 रसारे स्नानप्रकाशनेनाम द्वादशमाह्निकं अथ प्र
 सन्नहृदयो यागस्थानं यायत तत्र यत्रैव हृदयं यत्रै
 व प्रसादप्रकृतं परमेश्वरसमावेशयोगं भवति तदे
 व न तस्य मलक्षणं उक्तावपि ध्येयतादात्म्यमेव क
 रणेन तदपि भावप्रसादादेवेति ज्ञानस्थानं पीठयैव
 ताग्रमित्यादिस्तथा स्नानो देशघनत्वरपववौह
 यः तेषु तेषु पीठारिस्थानेषु परमेशानियत्ता परमे
 श्वराविष्टानो शक्तीनां देहग्रहणात् आर्यदेशश्च
 धार्मिकाणां सैव देशश्चाधार्मिकाणामुपवता।

त-

२५

२५

तेन प्रत्यते मृतो वा वन्यगुर्वादि कृपा मुखेनेत्येव
पंचकृता भागिते सात्तात्पुनस्तदथपरमेश्वरप
वेति न खंडितमात्मानं पश्येत्तययानिरर्गलसा
त्तसातेमात्परमेश्वरः प्राज्ञादयेति तं यामतया वि
द्यादयापि प्रप्रबुद्धे पिवायास्मिन्नस्मिन्नुदवदावरे
तभयो बुद्धे तवासो येशक्रियातो न पेदकः नदिनि
प्रजातमदे सरुप्रच्छविसंविदिविउदपणसत्राति
विपरपसरुप्रच्छविमलसर इति तं सारेशक्रि
यातप्रकाशननोमेकादशमाहिकं गेंप्रयदीतारि
कंवक्तव्यमितुक्तं प्रतोदीतास्वरूपनिरूपणार्थं
कर्तव्यं स्नानमुपदिश्यते स्नानं वप्रुद्धतो स्येत प्रुद्ध
तच परमेश्वरस्वरूपसमावेशः कानस्यापगमोहि
बुद्धिः कालखंडतदेकशेषप्यतत्सभावस्वांतरसे
वलनाभिमानः नदिहसतं गानन्विन्मात्रसारेशा
त्मानिविषयशपिवातदन्यरूपसंवलनाभिमानो बु
द्धिः सावसदाभेरवसमावेशेन यपोयते सापिकस्य
चित्तातिभिवेत् कस्याप्युपायात्तरमुत्तप्रतीतश
पितैकदिशादिभेदेन समस्तवस्तुतया क्वचित्कस्य
चित्कदाचित्तया सासपलबुर्विचित्रोभेदः सदा
श्रुतादिति जलपवनहृताशनाकाशसोमसूर्यात्स
श्यासृष्टासमूर्तिषु मेरुधासमदिस्त्रापरमेश्वर
पतया भावितासतादात्म्येन च देहे परमेश्वरसमा
विष्टेः शरीराविभागवृत्ते चैतन्यस्यापि परमेश्वरस
मावेशप्राप्तिः कस्यापि तस्नानवस्त्रादितद्विजनक

24

प्रदेष्टुं काततेन विलेपपरिहारादौ कायप्रदतमि
तितत्रयागपृष्टाप्रवृद्धिरेव सामान्यमासंक्रयान्तर
योः एवं ततो देहद्वीनफद्दींश्रुतद्वींश्रुत्याभ्यां शक्ति
शक्तिमहावकाभ्यां मालिनीशङ्कराशीमंशभ्यां यः
केनैवादौ शक्तिः ततश्च शक्तिमानिति मुक्तोपादाया
द्विरोक्तम् अमुक्तान्तर्विपर्ययः मालिनीदिभग
वतीशङ्कराशक्तिरूपे वीजयो निसृष्टेन समस्तक
मउच्यते अन्वर्थे चैतनामरुद्रशक्तिमान्नाभिमुक्ताफ
लेषु पुष्टितामंसारशिशिरसंहारनादधुमरीसिद्धि
मोक्षधारिणीदानादानशक्तिमुक्तोत्तरलयेरेकत
स्यतेः अतएव दिभृष्टविधिरपि मंश्रुतत्यासात्सूतो
भवति साज्जनोपि गारुडैवैलवादिर्निरंजनतामेव
महोपदेशो भवति देहत्यासानंतरमर्चयाशेषमेव त्या
सः इह दिक्रियाकारकाणां परमेश्वराभेदप्रतिप
त्तिदाह्यासिद्धये पूजाक्रियोदाहरणीकृतान्तर्व
सर्वकारकाणां रथं परमेश्वरीभावः यत्र यथाधार
स्थानश्रुत्याप्रपादानकरणाद्योरर्चयाश्रुद्धिमासं
भ्यामप्यष्टदेहत्यासात् याज्यस्य स्थंडिल्यादिमासात्
एवैकियाक्रमेणापि परमेश्वरीकृतसमस्तकार
कस्तं येव दशासर्वक्रियाः पश्यन्ति नापि प्रसूयन्तान
योगाभ्यां परमेश्वरपवभवति पवमर्चयाशेषमेव
पुष्ट्यभूषणैः पूजयित्वा तदिष्टप्रतिर्यागसारे पुष्ट्या
विचित्रोत्तेजततः प्रभामंरुलकेभूमीवेवा शं
वायपरिवाशयनमः इति पूजयेत् ॥

वपरमेष्ठरस्तथाभातीतिसततेकोसौप्रमात्राम
 प्रेमियउदेशेनविषयकृताचोदनेये सचायेशक्रे
 पातो नवधातीवमत्सम्यसोत्कर्षमाथस्यनिक
 र्धः पुनस्तैवियात् तत्रोक्तृष्टतीव्रातदेवदेहपातेप
 रमेशता मध्यतीव्राख्यास्ताचार्यानेपेतिताः सप्रता
 यस्यप्रातिभक्तानोदयः यउदयेवायसंस्कारविनैव
 भोगायवगीप्रदः प्रातिभोगुरुदिस्यते तस्यदिनसः।
 मय्यादिकल्पनाकावित् प्रशपितारतस्यसमझाव
 स्त्रावेचिनादितिसत्यपिप्रातिभक्तेशाययेसासंवदाय
 स्यादपीतिनिर्भिन्तिमभिसादिवद्भेदत्वमाचार्यस्य
 प्रातिभस्यागमेशुक्तम् सर्वेयाप्रातिभोगोवलीयां
 स्तत्त्रिण्यनेषामनधिकारात्भेददर्शनरवानादि
 शिवसन्निधौसुक्तशिवातोसृष्टिलयादिकृतेषु म
 न्दतीव्राब्दक्रियातात्सगुरुविषयापियासाभवति
 प्रसङ्गुरुविषयायांतिरोभावपव प्रसङ्गुरुतस्तस
 दुरुगमनंशक्तिपातादेव सङ्गुरुस्तसमेततद्या
 स्ततत्तजानपूर्णाः साताङ्गवेद्वैरवभंभारकपव
 योगिनोपि सभ्यस्तजानतयेवसावकतेतरयोगि
 त्वस्यसोभाग्यलावणादिसत्त्वसेवाकुपयोगात् प्र
 सङ्गुरुस्तस्यसर्वपवपवंपियासर्गरोत्तानलक्षणो
 दीक्षाप्राप्तिपयासयपवमुक्तोभवति जीवन्नपि
 प्रश्नावलोकनाकयनाद्यास्तसमोयनश्चयीद
 र्शनाश्चरुदानादितादयोभेदाः प्रभ्यासवतोवात
 दानींसयपवप्राणवियोजिकोदीक्षांलभते सात

ते.

२०

२१

कर्त्तव्यमभिनवगुप्तगुरवः। एवंस्मितेनराभिमुखम्
पविशपदेहपुर्वष्टकादावहंभावसागेनदेहजोदरे
त्सन्निधावपिपरदेहवददेहतात् ततो निरस्तंगफ
वधामरुफससृष्टिसाभावाद्याकिंलायास्यन्कर्त्त
मेवमूर्तिः तदपरिग्रहोपदिष्टयाग्नेदेवताचक्रमा
सः प्राथम्येनवेदशक्त्योपायस्तदासनताङ्गत्वम
वात्सादीनांशक्तेरेववृत्त्यतादितिगुरवः। तत्रचपेर्व
वस्यानाग्रदायावशीवानुत्तरानामसुभावदशात्
सन्नेयेतिषोडश्यासोभवति तत्रकारणानांस्व
चिसुहृदेशसदाशिवशक्तिरपारणोपमेकमायिष्टा
नात्सिद्धिशततकलायस्यलौकिकतेनतीर्णस्यभे
स्वभधारकाभेदद्वयेत्यासेष्टांशोद्वेरीभावःते
नैतदनवकाशोपदाङ्गः अतरेगच्छेत्तलशोपुनः
किंतत्सृष्टिमासादिनेति तावद्विददतरेगच्छेत्तल
वपुर्वत्सात्मनवभासितसृष्टिसंहारवैचित्र्यैर्केटि
एवमन्योन्यमलकयोगापरमेश्वरीभूतेशाणदेह
बुद्ध्यादिभावयिन्तावहिरंतः पुष्पधूपतर्पणाद्यैः
यथासंभवं पूजयेत् तत्रशरीरेप्राणोपिपिबतदनु
सारेणमूलात्रयासेकुर्यात् तयथा प्राथारशक्तिः।
मूलेमूलकन्दग्रामूलसारकेलेविकांतेकलाततात्रे
दंडः प्राणात्मकोप्रतिष्ठितसृष्टिकान्तापुदविद्यापमंत
त्रैवसदाशिवभेधारकः सयवमहाप्रेतः प्रकर्षणाली
नत्वाहोयत्प्राथम्येनवेद्यात्मकदेहद्वयामादामर्श
त्मासांशेतिनशाभ्युत्थितेननूवरन्यत्रयनिर्गतंतादाते
वर्तिशक्तियापिनीसमनारपमरात्रयदिवकांते तदपरिग्रह

लौकिकपदमेवैवसादिभुवनसपरकला अग्रमर्गा
 तत्तमेकपदमेवैवसादिभुवनमितिपूर्वोक्तप्रवर्णाः
 पदमेवैवतत्तमेकचशास्त्रतीतेये अभिनवगुप्तेना
 र्थाशयमुक्तसंग्रहायशिष्येभ्यः उक्तयउकराश्वि
 सरिसहस्रीमइयंचकलामउपद्रुदंसत्तनश्येच
 कलामदेस उक्ताणश्वितज्ञाश्वरसुहसतभरि
 हविषोपततंगमहासुरुसोविप्रभासश्वभतरु
 विमरत सञ्चलउग्रदुजालनिप्रथप्रणिपरिमरि
 मेहदगे वेप्रणभरिप्रभरितप्रणहमणिमभिप्र
 पाणिमणमानसपाणपवणपीसामसपरिजं
 जिह्वाणतेजिवशनिहलयरभश्ववणाहङ्गहोश
 उण सतिदणप्रावाहणप्रप्रणसरिणहाण इउप्र
 दिणप्रततसविदप्रदकलणनिह्वाहाणपतिल
 डेविप्रापहइतत इतितेचसारेकलाघधुप्रकाश
 नंनामदशममाहिकम् तत्रयावदिदमुक्ततत्सार्त
 कस्याविदपवर्गातयेययोक्तसंग्रहनीत्याभवति
 कस्याविदहमाणदीक्षायाधुययोगगमनावितिदीक्षा
 दिकंवक्तव्यम् तत्रकोपिकागोतिनिश्चरणार्थशक्ति
 पोतेविचार्यते तत्रकेचिदाहुः ज्ञानाभावादज्ञानम्
 तस्मात्सारस्तदपगमज्ञानोदयाव्यक्तिपातइतितेषां
 सम्यज्ञानोदयप्रवर्किंकृतइतिवाच्ये कर्मपातेत्यक्
 मफलवद्भोगात्प्रसंगेभोगिनिचशक्तिपातात्प्रप
 गतावतिप्रसंगः ईश्वरेत्यानिमित्ततेज्ञानोदयस्य
 क्रोत्याप्रयत्नावेयकंच ईश्वरेगागादिप्रसंगः विरु

त-

२८

३४

शेनपूजोपकरणयोग्यतार्यणमिति तत्र सर्वोप
करणापूर्णायागृहे विधाय भगवतो मालिनीया
रको वासुनातद्वर्णते जपे जभारिते गृहीते भावय
सुष्मांजलिं सिपेत तत्र कास्त्रणा मानियथा संभवे सं
हार्यथा न्यात तत्ताजादीनि तेजो रणाणि विस्तीर्थ
शाम्पो दिशि कमेण संवदयेदिति भूपरिग्रहः ततः
अहविद्या समासते दत्ता गणयतेः पूजा ततः ऊं भ
मान नम इत्युपरितमलं कृते पूजयेत् ततो याग्यम
उपगं मयत त्रमुखं मेवं सर्वा पिष्टान् तया विधि
पूर्वकतेन स्मरन् श्रोत रशतं मविते तेन ते ऊं भं कु
र्यात् द्वितीय कलशे विघ्नशमनायास्य यजेत् ततः
सप्तदिक्षलोकपालान्नास्मान् जयेत् ततः शिष्टं
प्राप्तोक्षितं स्पृष्टे वि कलशं दद्यात् सयंच गुरुः ऊं
भमाददीत् ततः शिष्यं ग्रहयंते पु विघ्नशमनाय य
रोयातयंते स ऊं भो नु गच्छेदि मे संपदन् भो भो अ
कृतया सप्तो दिशि विघ्नप्रशान्तये सावधानेन कर्मा
ते भवितव्यं शिवात्तया अतरेनास्त्रिभो रत्येकमेव त
तपे शांतिं दिशि ऊं भस्मापयेत् विकेशोपयसकल
शान्त तत्र भय पूजनं ततः स्थितिल मथे परमेशा पू
जने ततोऽग्निं ऊं दे परमेश्वर शक्तिरूपतया भावयि
त्वात् तत्राग्निं प्रजात्यद् दद्यात् ततो धात्रिना सदेवी
कृत्य मेवं यश मशी सादित्येन जलमे शिवाग्निं भा
वापितान् तत्र न्यस्याभ्यर्चयेत् सोऽस्तु र्पयेदा ज्येन तिलैश्च
प्रचं पात्रेण च प्रोक्षणे मेव तिलाज्जदीनां संस्कारः सक्त
व

वस्याः स्रष्टुं प्रलयकलशतादिक्रमेण त्रयोदशभे
 दे स्रष्टुं विज्ञानकलशशक्तिः विज्ञानकलशमेकाद
 शभेदे स्रष्टुं मेशः तदीयाः महेशाः शिवश्चिंतनव।
 भेदे स्रष्टुं मेशाः महेशाः शक्तिः शिवश्चितिसप्तभे
 दे स्रष्टुं महेशशक्तिः महेशाः शक्तिः शिवश्चिति
 भेदे श्रीभैरवेऽपि शिवतत्त्वक्रियाज्ञानेन नन्दविहृष
 ण्मात्रसंखनयागयनाः पंचपदत्वमाहुः भूष्मादौ
 तत्त्वज्ञानेन हि भवति वपुस्तादृशं यत्प्रमातृसंविदि
 श्रान्तिवत्प्रसूयति सर्वज्ञात्मा नृभावोऽप्ययस्मात्
 तेनास्मिन्नेयज्ञानेन रुमगतकलनां निर्विकल्पात्मा
 हंतास्मात्तं प्रामर्शसारं भुवमपि वसतः प्रातस्तस्मात्
 सत्ताम् यदि तां भादरभावकप्रणप्रभंतरीयह स
 श्रितव्यममश्रुणुनप्रलश्रुतिनिदकलेह सेव
 प्रणपप्रश्रुद्धाभावकलाऽसमग्रभरिप्रहसस्त
 दप्रणभरिततरिश्राणंतरलपुत्रतवोद्दिगाहंत
 जोप्रसिपहविउत्तसमर्षद्वरणाकमणाकमेणानि
 हालमिसाणमिपंचावन्न रतिनेत्रसारेतसभेदप्रका
 शनंनामनवममाह्निकम् गेउक्तलावन्नतथाकर्ल
 यधातुनिश्चये तत्रयथाभुवनेषु नुगामि किंचिदह
 पंतत्वमित्युक्ते तथातन्नेषपि वर्गशेषदनुगामि
 पंतकला एकरूपकलनासदिसमात् तथाप्यहं वि
 योनिहानिः निवर्तते यतस्तत्त्वसर्गशक्ति जलादिप्र
 धानात्रे विद्यावेद्यतिरोभावे संविदापि क्वात् अहं वि
 द्यादिशक्त्येसां तावंच कतरंगोपशमात् एतदेव

五

22

29

स्यात्तत्कृतेण शविष्णुर्हृत्कंदतात्तुललादश्च दारु
 नेषु घृष्टकारणं कस्यार्थं कर्तव्यमेकमष्टौ संस्कारा
 र्वाश्रितं यत्कंचित्काले शिष्टं प्राणी तत्रैव विष्णुमयं
 नरवरोद्देदित्येवापादिनाष्टाचत्वारिंशत्संस्कारपरं
 कृतं रुद्रांशार्पणं समया भवति ततोऽस्मै पूजं मे वै
 पुष्ट्या घेस्मै हर्षयेत् ततस्समयानस्मै तिष्ठयेत् गुरो
 र्गोमनाभक्तिसंस्थाशास्त्रे देवतातिद्वान्तिनिपरा
 मुरता गुरुवदुगुरुशवे विद्यासेवयत्कृतं स तत्
 र्वदीतितादेस्मदर्शनं योनसमन्वस्यतदा राधनार्थं
 नत्तु स तस्मिन् मंत्रं स्त्रियो वन्यास्तनुगुप्ताहेतुन
 कुर्यात् देवमाना गुरुनामतयामं वै पूजा कलाहती
 नाश्चारेयत्तु गुरुभूक्तं शर्पादिनभुंजीत यत्किंचित्को
 किकं कोशदिकं गुरुसन्निधौ न कुर्यात् तस्मिन्तिरेकेण
 नामशोक्तं कर्षुं कुर्यात् सर्वत्र प्राहादौ गुरुमेव पूज
 येत् सर्वेषु च ते मितिकेषु शाकिनीत्यादिशस्त्राव
 देत् पूर्वदिनानि पूजयेत् वैष्णवाद्यैरथोदुग्भिस्सह
 संगतिं न कुर्यात् एतद्व्यामनस्यान्पूर्वजातिबुद्धान
 पश्येत् गुरुवर्गे गृहागते यथाशक्तियोगे कुर्यात् प्र
 थामार्गस्थितं कंचिद्वैष्णवाद्यैस्तद्व्यासकुरुदलात् गुरु
 त्पापितजेत् तदापि नोक्तं कर्षुं व्यापश्येत् त्रिंशत्भिस्स
 हस्रमाचारमूलनं न कुर्यात् तत्केवलं यथाशक्ति पूज
 येत् शंकात्पजेत् चक्रे स्थितं अरमायादिविभागज
 न्मकुतं न सकल्पयेत् शरीरादृतेनामदाय न नती
 र्थादिकं वज्रमानेन पश्येत् मंत्रद्वयमनवरत्नस्मरे
 त् इत्येव शिष्यः कृत्वा प्रणामाभ्युपगम्य गुरुं ॥

चविकल्पेपंचशपतेऽन्निमिषिषाऽन्निमितासावेयस्क
 टक्रियाऽपहातदियात्मिकास्पन्दनस्यैकतारा
 पताभावात् अन्निमिषिततासकार्यकर्तृत्वेत्येव
 माह्यदनीपविकल्पपांचविधात्तृपाञ्चकृणा
 निर्विकल्पकाः ततोपिनिर्विकल्पस्यसमानता
 भेदः विकल्पस्येन्निमिषिषा अन्निमिता तदिया।
 निक्ताऽन्निमिषिताचेतिषतदयः स्वकार्यकर्तृतात्
 ग्राहकश्रपतेत्तु न साभूयोगाण्येतरेमेवविवेकथ
 नाह्यपदेशात्तुशीतिनस्यैवपांचदश्यप्रविभागे
 नविचिंचते विकल्पमूनतेततदिसूनता सखादि
 संविताविद्ययावदविकल्पतेव लोकास्तविकल्प
 विश्रान्तातामहतामयीमहताह्यदितेदेभावविकल्प
 प्रसंगेनिर्विकल्पाविसर्गमुवमप्रकाशितामिवम
 न्यमे इत्यावस्योसखविश्रान्ताख विकल्पनिह्यसे
 नतसाप्रकाशतपवेतीयमसौसंचन्येग्रासग्राहक
 योस्मावयोनितपभिनवग्रमश्रवः पंचवपांचद
 शेषस्थितेपावत्कुटदनात्मनोभेदस्यसूनता माव
 त्सयंदयंरुसति यावत्स्तिन्नटिकः शिवावेशः तश
 यातदिसर्वतः पूर्णादितीयासर्वज्ञानकरणाविश्र
 भ्यस्यमातासर्वज्ञतसर्वकर्तृतायकल्पते नत्वाया
 यदाद्रीकलट। तदिपातश्चपातशब्देसेवभ
 गवतीश्रीमक्तालीमान्सद्भावोभैरवः प्रतिभैत्यलं
 रहस्यारहस्यतेन पंचमंत्रमहेशातृटेः प्रभ्यति त
 मभासान्तिदिः प्रयात्रैवजाग्रदाद्यवस्थानिरूपते

ने
३०

30

गवाभेविष्णुलेमथेप्रीमदपरदेतयथासंपवंस
वीधिष्टानाधिष्टात्तेभगवत्यास्तर्वपूर्णातदधि
ष्टानाभवतीति ततोमध्यमूलमथारापोसमा
स्तदेवताचक्रलोकपालाखपर्यंतंसेभिन्नतयेव
पूजयेत् तदधिष्टानास्तर्वपूजितेतताऽंभेका
लेशमंउल्लेखोसात्मनिचाभेदभावनयापंचाधि
करणमनुसन्धिर्कुर्यात् विंवङ्गनातर्पणनैवेद्यया
विष्णोर्वितशास्त्रविवर्जितोयागस्यानेकुर्यात् अस
तिवितत्रेमहामंउल्लेखयोगोनकर्तव्यपवपशुंअजी
वतोनिवेदयेत् तेषिदिपवमनुगृहीताभवतीतिर्क
रुणिकृतयापशुविधौनविविकित्सेत् ततोऽग्रे पर
मेचरंतिज्ञायादिभिस्मंतर्प्यतदग्रेमंपशुवपाहो
मार्घंकुर्यात् देवताचक्रंनदपयातर्पयेत्तुनर्मंउल्ले
खयेत् ततःपरमेचरंविज्ञाप्यसर्वाभिन्नसमस्त
षडधपरिष्णीमात्मानंभावायिताशिष्टंशुगेवस्म
न्कुर्यात् पगेतदीक्षयांजीवहतस्यापामग्रेतंथा
येत् तदीयांवाप्रतिहृतिर्दभंगोमयादिमयीमग्रे
स्थापयेत् तथाविधंशिष्टमर्घ्यंवारविप्रतोक्षितं
पुष्पादिभिश्चपूजितंकृत्वासमस्तमथानंतदेहेत्य
मेत् ततश्चैविवारयेत् भोगोद्विःशुभंनशोथ
येत् समुत्तोस्तशुभाशुभमभयमपि निर्वाजायां
तुसमययाशानपिशोथयेत् साचासवमरणस्य
मंतमृत्विष्कृतंयोतिपरमद्यगज्ञातस्यापितुष्ट
देवाग्निभक्तिनिष्ठतमाशक्तिदिःअत्रवसर्वत्रवासर्ग
प्रदणमेवभेदकत्वात् मंशालावासनागलेननक्षत्रार्थे

नदारशरीर्यवत्तयदक्षिणायपरितोष्यश्वदीक्षी
तांश्चदीनानायादिकोस्तर्पयेत् भाविर्विधिनावे
मूर्तिचक्रंतर्पयेदियंसमयीभवति संयाभ्यासेनि
समूजायाश्चवरोधयनेपिकारीनैमिर्तिकेतसर्व
वगुरुमेवाभ्यर्चयेतेदिस्सामयिकोविधिः प्रधान
मालोच्यसमस्तमंतःपुरीसमात्मानमवावलोका
पश्येदुग्राहयिष्याद्विषंकपर्यंतमेवंसमयीशि
शुःस्नातसग्रलभाप्रपौरउसाउपरभेउअतागर्ज
रविग्रंगारिसणउजाअभिमीसताणपदसमम
यदित्पपरभइरवजलणदिमज्जणणरथीतिल
जइवणवज्जपरिभवहारतवातजिण रतितेउसा
रेसमयिदीक्षाप्रकाशनेतामउयोदशमाहिकम्
अथपुत्रकदीक्षाविधिः सवविस्तीर्णस्तगलोका
दवधार्यः संतिमस्त्यतेसमयंतविधिकृताहती
येहिविश्रुलाज्ञेमंरेलसासुदायिकंयागंश्रुयेत्
तत्रवासपीवारंहरदेवताचक्रंचवाहिः पूजयेत्
ततोमेरुलपूर्वभागेपेशकोणादारभ्याप्रेयात्रप
क्तिक्रमेणगणपतिंगुरुपरमगुरुपरमेष्टिनेष्ट
वाचार्यान्पाणिनीवरुवागीचसेक्षेअपालंचश्रुये
तततग्राज्ञांसप्रवितामादायमूलमूलात्यभ्यर्तिस
तकमलोतंसमस्तमधानंस्यसार्वयेत् ततोमध्यमे
विश्रुलेमप्यारायाभगवतीश्रीपराभंथारिकाभे
रवनाथनेमहवामारायातथेवश्रीसदपरादक्षि
लारायाश्रीपरापरादक्षिणोविश्रुलेमथेश्रीपराप

न
३१
३१

यावत्सविश्रायति तावदेव शिवात्मभावे पशुरभ्यु
येति जेसङ्गपकीभातलयाविणग्रन्थरूपविधे
हसमुत्सुसोपपुमइवरउदोरलयेविणग्रन्थाव
र्जितप्रसन्नसमुत्सु इति तत्र सारेषु रकदीक्षाया
शनेनामवत्तदंशमाहिकं जेयसपुनरासन्नमर
णस्यस्येदीक्षोर्कुर्यात् समस्तमधानं शिष्येन्यस्य
तेचक्रमेणशोधयित्वाभगवतोंकालरात्रीमसम
र्मकर्तनीयस्यतयाकृमात्क्रमेणमर्दयाशान्तिभिद्य
अस्तरभुवनिशिष्यैवेतमेकुर्यात् ततः पूर्वोक्तक्रमे
णयोजनकार्येपूर्णं कुर्यात् यथापूर्णं कुर्यात्
जीवोनिष्ठानः परमाशिवाभिज्ञो भवति उभुदोक्षादि
नीयापूर्णं कुर्यात् भोगस्यानेयोजनायतत्कालेचतस्य
जीवलया नाशेषवर्तनमत्रस्त्वविद्यावाकर्णोपदे
तमादिपरमार्थसभावासत्यप्रबुद्धपुत्रैतन्यप्रबु
द्धविमर्शकरोति समयादेशपिचेतसाठेपिकारः
सप्रत्यपोतिर्भोजोयदिदीक्षोमूलयायातशक्ति
पातायवदशीयेत तदादिशिवहस्तदानकालेयवे
धिः त्रिकोणामाग्रेयज्जालाकगंलेखविस्मृलिंगेवदि
वीमाचरूपायमानेमेउलंदाक्षिणहस्तेचित्पि
तातत्रैवहस्तेवीनेकिंचिन्नित्तिप्यऊर्ध्वोरेफ
वोपितफकारपरस्पराभिरस्यतांजननशक्ति
दहेत् एवं ऊर्वस्तेहस्तेशिष्यस्यपूर्वि
त्तिपेत् इतिदयारेषुषादीक्षानिर्वी
जस्तकार्यकारणम् ॥

38

ते
३२

32

प्रयोगः पतेन द्वादनीये वा जतिपरवशं समुत्तीन
तमादौ पंचादानीयते चेत्सकलमथनतोऽप्यथमर्थ
यथेष्टमी प्राकृष्टावुद्यतौ वास्तनजनविषये कर्षणी
येयजीवयोगः श्रीशेभुनायागमपरिगमितो जाल
नामा मयोक्तः बहिरपीर्ये कथेन भवत्याकर्षणादौ
विनाभ्यासादिति चेद्वागदेषादियोगवशेन तत्प्रहर्ष
वेचर्यावेशायोगात् ततो नियतिनिपचितत्वादभ्यास
पेक्षायादेव रदत्तनुग्रहात्मकपरमेश्वरतावेशात्
आभावः परमेश्वरपवद्विगुरुशरीराधिष्ठानहारेण
बुद्ध्यननुगृह्णाति सत्ताचित्पुमदिमेत्तु कृशयम्
पवेनालप्रयोगाकृष्टजीवोदात्ततातीफलादिवाश
रीरं समाविष्टो भवति न च स्पन्दतमनः प्राणादिसा
मग्रभावात् तदनुष्ठानयत्नात्तस्यन्दतेपितारुशेत
स्मिन्पूर्ववत्तोत्तणादिसंस्कारः पूर्णाङ्गितियोजनिका
तः शुद्धपरे पूर्णाङ्गात्तस्यदर्भायाकारस्य परतेजोम
लयः कर्तव्यः यवमुद्धृते सोऽर्णाङ्गे वाप्युद्धृते य
दिसन्नुत्तरकप्रेततिघट्टासितः मनुष्यस्वतदेवज्ञानं
गंदीत्तात्तवेकं बालभतेपिकारिशरीरतादितिम्
तोहरणमजीवतोपियरोसस्योत्पमेशात्किपातेय
मेवकमोदाभाकृतिकल्पनजीवाकृष्टिवर्जमूया
नमात्रोपस्थापितस्यैवास्पसंस्कारः दीत्तावभोग
मोतोभयदापिनीस्ववासनगवनीयस्वाभोगवास
नाविच्छेदस्य चासंभयमानत्वात् वद्भिर्दीत्तयाम्
र्थशासनसंस्कारावलंबान् शुद्धस्वतत्संस्कारापस्या
न परोक्षस्यापि दीत्तितस्यतथेवज्ञानाद्याविर्भावः

गेपवेसमस्तोनिमैमैतिकेकर्मनिर्णयिते अथ ना
 स्पेवागमस्यप्रामाण्यमुच्यते तत्र संविन्नात्रमयोवि
 स्मिन्नेविदिचविमर्शात्तिकायाविमर्शस्यवशात्
 नात्मकतायांसिद्धायासकलजगत्त्रिष्टवस्तनस्तद्
 तस्यचकर्मफलसंबन्धवैचित्र्यस्ययदिमर्शनेतदेव
 शास्त्रमितिपरमेश्वरसभावाभिनयवसमस्तः शा
 स्त्रसन्दर्भोवस्तुतपकफलप्रापकपकाधिकानुदे।
 शेनैव तत्रतपरमेश्वरनियतिशक्तिमद्विस्त्रैवभागे
 भागेश्चिह्नोक्तानामिति केचित्सायोचितभेदपर
 मर्शात्मानिवेदागमादिशास्त्रैरुक्ताः अन्येनशाविधेय
 व सोदाभिमानेनसांख्येयैस्त्वशास्त्रादौपरतविवि
 क्ताशिवसभावाभिनयनसारेणोवसिद्धोक्तदोअन्यसर्व
 समयपरमेश्वरतामर्शनसारेमतादिशास्त्रैकेचित्त
 विरलविरलास्ममस्तावच्छेदवन्ध्यातमानन्दपर
 मार्यसंविन्नायपरमेश्वरसंख्यामर्शनात्मनिप्रोचि
 कशास्त्ररुमेकेचित्तपूर्वपूर्वसागरुमेणालंचनेन
 वैत्येवमेकफलसिद्धेरकसादेवागमात् भेदवार्धे
 समस्तागमनामेकेषाकार्यतेपिप्रामाण्येतावद्व
 स्थिते प्रामाण्यनिबन्धनस्यैकदेशसंवादस्याविगीत
 तायाप्रानदेताग्रहृतश्चतस्तत्तातपरमेश्वरवाधोविष
 यभेदादकिंचित्करः अस्तद्हननतत्रिषेधवत्संस्कार
 रभेदसंस्कारातिशयस्तदभावेकाचिदनधिकत
 त्वमिति समानमात्रमभेदवत् फलोक्तषाष्टोत्सर्व
 स्तत्रैवोपनिषद्भागवत् भिन्नकर्तृकत्वेपिसर्वसर्वता

न

३३

33

तदशमाहिकं जेष्ठयाभिषेकः जेष्ठसम्पत्तज्ञानिने
साधकसेगुरुतेवाभिषिञ्चेत् यतः सर्वलक्षणही
नोपिज्ञानवानेवसाधकत्वेनुग्रहकरणेवापिह
तोनानोभिषिक्तोपिस्वाधिकारसमर्पणेशुहीता
घर्ज्वन्नपिनप्रत्यवेति एवंतप्रत्यवायेनाधिकार
वन्धेनविदेशपदवापिनावन्धपवास्पहीतायकर
णोभोभिषिक्तोभेदेवतातादात्मसिद्धयेषामसिद्धे
प्रत्यहेजपहोमविशेषप्रजावरेणनविधात्रनेक्य
त तदनंतरंलज्जनत्तयौभावोहीतादात्मधिकृतः न
प्रतापोग्यादीतेतनचयोग्यपरिदरेतहीतितमपि
ज्ञानदानेपरीतेतल्लग्रहीतज्ञानमपिज्ञातोपेत
त अत्रवाभिषेकविभवेनदेवपूजादिकं सम्पत्तज्ञा
नतयास्वार्थपरार्थाधिकारतांवदतः साधकगुरुता
योगस्तद्वदिकार्यस्तदभिषेकः नोपरिउणसत्प्रसंग
एतस्मिन्प्रणग्रहमेतपदितिकामणाश्चोपसृष्टो
सादततश्चपात्रारुहरणद्विचि रतितेशसारे
भिषेकप्रकाशनेनामाष्टादशमाहिकं जेष्ठया
धरणासनस्यानांशुर्वज्ञानामपिसुरणसमनत्ररेम
ह्यौदितशक्तियातयोमादेकसंस्काराख्योहीता
कुर्यात् ऊर्ध्वशासनस्यानामपिलुप्तसमयाना
सकृत्तशयश्चित्तानामितिपरमेस्वराज्ञानत्रये
मत्तोहारेविधिरुक्तस्ससर्वपवशरीरेकर्तव्यः
पूजाहत्याशयशरीरदाहः मूकानोत्प्रतीति
रूपोसप्रत्ययामेयेष्टिक्रियोज्ञान ॥ ॥

तर्धमासेषु प्रथमासकृतदकरणे प्रायश्चित्तं जयेत्
तामपि संभवद्विज्ञोषकरणे प्रत्यवेति लोभोपदि
ततानाकरणे ताननिद्रापतेः यदा प्राण्यापि विज्ञाने
हृषिते परमेशशासनैतदा प्रायश्चित्तं निवचनात्
इत्येष विवकविधिः ज्ञानलाभादौ लौकिकोत्सवा
नेपि सर्वत्रैव विज्ञासाधिका देवताचक्रसन्निधि
विशेषतो भवतीति तथा विधाधिका पर्यालोचनया
तथा विधमेव विशेषमनुयागादौ कुर्यात् प्रथमा।
एषा विधिः सर्वशास्त्रसंपूर्णं गुरुं व्याख्यानं मभ्यशयेत्
सोऽपि स्वशिष्यापराशिष्यायापि वा समुदिते संस्का
रोचिते शास्त्रे व्याचक्षीत् अथ शासनस्यापि कुरु
णा वशाद्वा सरेखा वैचित्र्यभाविता शक्तिया तसंभाव
ना भावित इदं यो व्याचक्षीत् मनोपदेशवर्जं तत्र
स्वासनस्थिते भक्तसरेभ्यो नियमितवाचनकायेभ्य
व्याख्याक्रियमाणा फलवती भवति प्रथमंगान्धादि
लिमापां भुवि उल्लिख्य संकल्पवापमाधारं च तत्र प्रथ
मत्रये पद्ममध्ये वा गीर्णं वा मदाक्षिणयोगं गायति
गुरुं पूजयेत् अथ पद्मे वा स्थित्य कल्पदेवती तत
स्मान्मातृवर्षाद्ययोगेन वक्रं तर्पयेत् ततो व्याचक्षीत्
सूत्रवाक्यपटलप्रक्रमं पूर्वाय राविरुद्धं कुरुं स्तुतं
प्रसंगसमुच्चाय विकल्पादिशास्त्रन्यायोचितेन पु
र्वपक्षे सम्यग्दृष्टिता सम्यक्कहयन्त्याथ साधये
स्तात्पर्यं हतिं प्रदर्शयन् पटलान्ते व्याचक्षीत् नाधिकं
तथापि वस्तुते वस्तुते तर्पणं पूजनमिति यावद्वाच्यं

न
३५
३१

तत्र सारे आह दीक्षा प्रकाशन नो भेको न विंशमा
हिकं अथ शेषवर्तनार्थं प्रकरणोत्तरं तत्र यादी
ह संस्कारसिद्धौ ज्ञानयोग्यान्वित्याचतदशक्तान्य
तिमोक्षदीक्षासवीजातस्योक्ततापामाजीवंशेष
वर्तने गुरु रूपदिशेत् तत्र नियते नैमित्तिके कास्य
मिति विविधं शेषवर्तने अथ च साधकस्यैव तत्र
हनि श्रेयस्यम् तत्र नियते नियते तन्मयी भावयव
नैमित्तिके तत्र पयोगि सन्ध्यापासन प्रत्यहमनुष्ठा
नं पर्वदिने पावित्र्यकमित्यादितदमिनि संसकाल
नेयत्यादितिकेचित् नैमित्तिके तत्र तस्यासनस्थाना
मप्यनियतं तद्यथा गुरुतर्गार्शनैतत्सर्वदिने स्ना
नलाभादिनामित्यादिकमित्तिकेचित् तत्र नियत ए
जासन्ध्यापासागुरुपूजा पूर्वपूजापवित्र्यकमित्यव
पेभाविनैमित्तिके ज्ञानलाभः शास्त्रलाभो गुरुत
र्गगृहागमने तदीयजन्मसंस्कारप्रापणादिना
लोक्तिकोत्सर्वः शास्त्रस्याख्यादिमध्यानादेवतादर्श
ने मेतकः समाप्ता समयनिष्कृति लाभस्य ते नैमि
त्तिके विशेषार्थनकारणं तत्र कृतदीक्षाकस्य शिष्य
स्य प्रथमं मंत्रं सवीर्यकं सेवितुं स्फुरणसारमलि
खितं वक्त्रगमेनैवार्पयेत् ततस्तन्मयी भावसिद्ध
ये स शिष्यसन्ध्यासनतन्मयी भावाया संकुर्यात् तन्म
येण सर्वकालतया विधिसंस्कारलाभसिद्धये अथ दे
वपरमसुरचरैर्लेखितमन्त्रमन्त्रवद्याते स संव
श्येयान् देवतावकाभिज्ञे प्रतिविमितमिव हृष्टा
हृद्यप्रुष्यगभ्यासवर्तपरानेव पूयदीपोहारस्तति

वति अस्य प्रजेवर्जयित्वा तदा विशेषविशेषः प्रत्य
विशेषश्चेदत्यपर्वणितदा तदनुपर्वमाहुः भग्न
रूपयोगे च न वेलाप्रधानं तिशेरेव विशेषलाभा
त अनुयागकालानुवृत्तिसापर्वदिने सुखाप्रनु
यागप्राधान्यात् सर्वयागानामनुयागो मूर्तियाग
श्चक्रयाग इति पर्यायाः तत्र गुरुस्तद्वर्गसमन्ताव
स्तत्तत्तत्कन्यामावेश्यारुणातत्वेदिनीवेति च।
कुर्यात्सुखपूजः विशेषात्माससेन तत्र मध्ये
रुस्तदावरणक्रमेण गुवादि समर्थं तं वीरचक्रि
रितिक्रमेणोत्पेवचक्रस्मितावापक्रिसिमावासीत
ततो गत्यधुपुष्पादिभिः क्रमेण पूजयेत्ततः पा
त्रं सदाशिवं यथा ताशकामनया तेनासवेन पु
रयित्वा तत्र भोजीं शक्तिं शिवतया पूजयित्वा तथै
व देवता चक्रतर्पणं कृत्वा नरशक्तिशिवात्मक
रितयमेलकं यथा ताशवरणावतरणक्रमेण भो
गमोक्षप्रधानं वेदिरंतश्च तर्पणं कुर्यात् पुनः प्रति
संचरणक्रमेण पंचपूरणं भूमणं च कं पुष्पाति तत
प्राधारे विषमयं पात्रं स्थापयित्वा देवता चक्रं तर्प
यित्वा सात्मानं वन्दितेन तेन तर्पयेत्तथा शमावेभ
इवेहितशुक्तिर्वादस्तद्वस्तेन पात्राकारं भद्रं हार्थं
मुपरिगतदक्षिणाभ्यां नित्यं कृत्वा भ्यां वेलित
शुक्तिः। पतद्भिर्भेदभिर्वेतालपुष्पास्तस्यति पार
पाभैरवः अत्र प्रवेशो न कस्यचिदेवः प्रमादात्पवि
ष्टस्य विचारे न कुर्यात् कृत्वा पुनर्द्विपुणं च कुर्यात् कुर्यात्

त-
१५

३५

ष्यगन्धद्वयाविद्वयवस्तु कृतं मङ्गलं वा त्रिंशद्वयं
त तत्र वाधारवत्त्वादेवाधिकधिकमंशसिद्धिर्भ
वतीति एवं पूर्वप्रधानं आधारगुणान्विधापितं
अमंशगणोत्तरतत्रसाध्येततत्रधानमिति शास्त्र
पुरवः सर्वत्रपरमेश्वराभेदाभिमानुपवपरमः
संस्कारः अथ यदेविधिः तत्र सामान्यं सामान्यसा
मान्यं सामान्यविशेषो विशेष सामान्यं विशेषो वि
शेषविशेषरतिषोऽकार्षे पुराणाद्विधेः तत्र सामान्य
सामान्यप्रथमं यंच मंदिने सामान्यं च तर्थाष्टमनव
सचतुर्दशपंचदशानि द्योरापि पक्षयोः सामान्य
सामान्यं प्रनयोरुभयोरपि राशयोर्वैद्यमाणातत्र।
तिष्ठति तत्र ग्रहन्तत्रयोगे सामान्यविशेषः मार्ग
शीर्षस्य प्रथमरात्रिभागकृत्सनवम्योषस्य तत्रा
विमथं कृत्सनवम्योषस्य रात्रि मथं शुक्लपंचद
श्यामपञ्चात्तरास्य दिन मथं शुक्लद्वादश्यामवैत्रस्य
शुक्लत्रयोदश्यामवैशाखस्य कृत्साष्टम्योषस्य सप्तम्योषस्य
ववम्योषस्य आषाढस्य प्रथमदिने आषाढस्य द्विदिनम्
पूर्वभागः कृत्सेकादश्यामभाद्रपदस्य दिन मथं शु
क्लषष्ठ्यामप्राषष्ठ्यामशुक्लनवमीदिनम् कार्तिक
स्य प्रथमरात्रिभागः शुक्लनवम्यामिति विशेषण
वैविशचंद्रो मन्वाजीवैरिति चंद्रो सुहिणी शुक्रो वि
र्वकात्सली उधो प्रवरा उधो शतभिषकुं दौम
सादित्यो रोहिणी शुक्रो विष्णो वाहदस्य ती प्रवरा
वंशविति यदि मार्गशीर्षादिकुमणयशांसेषभ

गीतवाप्यनृतादिनाप्रत्ययेनैव तन्मयीभाव
 मशंकिततथ आदर्शसिद्धिस्तद्विरतमव।
 लोकयतस्तत्परिणामिनिश्चितिरचिरेणैव भवेत्तत्र
 चात्रकश्चित्क्रमः प्रधानेदततन्मयीभावात् पर
 मशतन्मयीभावाविष्टमनिवृत्तपशुवासनाक
 लंकस्यभक्तिरसानुवेयविकृतसमस्तपाशजा
 लस्ययथयिवसतिरूदयेतदेव परममुपादेयमि
 त्समगुरवः प्रथिशय्यपारमार्थिकभावप्रसरप्र
 काशमुल्लसति या परमा मृतदृक्तातयार्चयेतेरद
 सविदः कृताधारयणैवमत्कृतिरसप्रज्ञात्तणा
 तालितामोतैर्मानसतः सभावकसुमैसासोदसा
 नोदिभिः आनन्दामृतनिर्भरसद्दयानर्घार्घपात्र
 रुमातांदेयासहदेवदेहसदनैदेवार्चयेदनिशंर
 तिसोकाहयोक्तमर्थमतर्भावयन्देवतावरुंभाव
 येतततोमुदाप्रदर्शने जपस्तत्रिवदने वाथैका
 म्येनविसर्जनंमुख्येनैवेयंलयमशीयात् सर्ववा
 जलेक्षिपेतजलजादिपाणिनः एवंदीक्षिताश्चरु
 भोजनद्वारेणत्यागमविदः मार्जारमूषकश्चादिभ
 त्तोतुशंकजनिनोनिरयायेतित्तास्यपिलोकां
 ग्रहेल्लयानतादृक्यीतलोकंवापरित्यज्यसीतेति
 स्पेडिलयागः अथलिंगेतरदस्यमंत्रैर्लिङ्गेप्रति
 ष्ठापयेत् विशेषास्तत्कमिति पूर्वप्रतिष्ठितेषावा
 हनविसर्जनकमेणपूजांकर्यादाधारतयातत्रगुरु
 देहसुदेहशक्तिदेहंरहस्यास्तपुस्तकंवीरपात्रम
 त्समप्रपापणाहरणंवाणीयेमौक्तिकंसौवर्ग्य।

न-

३५

३६

न ततो वदंशां भोजनादींश्चाग्रे यथेष्टं विकीर्येत्तु
तद्वदेवासे केताभिधानवर्जं देवताशब्देन सर्वाभ्यो
जयेदिति वीरसंकरयागः ततो नैदक्षिणयागः य
दृष्टुमंशोपि मूर्तियोगेन पूर्वदिनानि पूजयन्
यो देवपुत्रकोक्तं फलमेति विना सत्यानुष्ठानादिभि
रिति ब्रह्मसंभोगिनां स्वीयं विधिर्ये शक्रियाते स
त्यपदेष्टु योगसूत्रा ग्रथय विव्रकाविधिः सच श्रीर
त्नमाला विशिरोमत श्रीसिद्धामतादौ विधिपूर्वकः
पारमेष्ठ्यशस्ता एव कश्च उक्तं चेत्तद्धीने मलोके विर्न
य विव्रकेन सर्वनिष्फलमिति तत्राष्टादशकृतस्य
लक्ष्मीमादिनां कार्यं यविरुक् तत्र कार्तिकक
ल्पे च दशोक्तं च केनित्याचरुपूरयतीति श्रीनिर्म
तेत्रविदः साचश्रुत्पंचदशीति श्रीभैरवकुलोर्मि
विदः दक्षिणायनात् पंचदशीति श्रीतेत्रसंभाववि
दः तत्राच भवेदेव पूजयित्वा कृत्वा तर्पयित्वा पवित्रे
कंद्यात् सौवर्णमुक्ता रत्न विरचितात् सभित्तिप
टसूत्रा कर्मासक्तशार्भांतमोपकृतान् नतश्च
तत्तसंख्यशक्तिकंपदकलाभुवनवर्णमंशसंख्यश
क्तिचजातत्रमेकं नाभ्यंतमपरंकं दामन्यद्विरीस
ग्रन्थदिति चत्वारिपवित्रकारिदेवा यशुरवेच सम
स्ताधपरिपूर्णात् रूपभावेन न दद्यात् शेषेभ्यः
कमिति ततो महेत्तवः कार्यः चातर्मास्ये सम
दिने चिदिने चेति मुखात्वा यत्कृत्वाः सति वि
भवे मासि मासि पवित्रकं ग्रथवाच ॥ ॥

योगवलाक्यात् तत्र शवशरीरे संस्कारकमेणामे
 शत्यस्य जालकमेण कृत्वा रोधनवेधनचहानादिक
 र्यात् प्राणसंस्कारकमेण हृदिकंठे ललाटे चेत्येवं श
 वशरीरे कल्पते ततः परमशिवे योजनिको कृत्वा
 तदहंसाङ्गाङ्गाग्र्येष्टासु हानामयेष्टामपि वाञ्छ
 हृदीक्षां हंत्येति दिने प्राप्तिसेवत्सरे सेवत्सरे कुर्यात्
 तत्र हमाते विधिं कृत्वा नैवेद्यमेकहस्ते कृत्वा तदीपं
 वीर्यं पोशाकं भोग्याकारोपशुगतभोग्यशक्तिता
 दातुं प्रतिपन्नं प्राप्तापरमेश्वरे भोक्तव्यं येदित्ये
 वं भोग्यभावनिरुत्तमनापि यद्यपि कृता र्थता तथापि
 बुधुतः कियाभूयस्त्वफलभूयस्त्वायेति सर्वमाचरे
 त मुमुक्षोरपि तन्मयी भावसिद्धये ये जीवन्तः प्रसह
 मनुष्ठानाभ्यासवत् ततस्तानेन स्तनकोपि अथ मये
 स्तादिश्राद्धो विधिरूपयोगी तन्मरणा तद्विद्यासत्ता
 निनापर्वदिने सेविदेशाग्रणात् लावतस्तेतानसे
 कसंविन्नाग्रपरमार्थता जीवन्तोत्तानलाभसंतर्न
 दिवसवत् समर्वत्रचारश्राद्धादिविधो मूर्तिप्रागः
 प्रधानमिति श्रीसिद्धामते तद्विधिश्च वक्ष्यते नैमिति
 कप्रकाशने अनुग्रहपरः शिवो वशितपानुश्रु
 तियं स पवपरमेश्वरी भवति नामा किं वाहुनं उपा
 यपरिकल्पनाननुत दीशनामाशके विदामिति न
 शोकतपरिमितेष्वायेतुयः पद्मसरीरुसग्रलश्र
 हभवसरुह्यामितजनेणा विवितितसो अग्रिसो
 तवेपि परमेश्वरुग्रजाणा मनुहृदि पवितित रति

三

[illegible]

तिपरमेश्वरतावेशदाह्यान्तातेयाभाशुः परोत्तममे
सन्ध्यायदीक्षितेति किमहुने परमेशिवतस्म्यर्तण
वृत्तिग्रंथसुन्दभानपरमेश्वरजोश्राविसता सदिक्श्य
रोक्ताइवेपिसिस्सगणे रतितेत्तसारेपरोत्तदीक्षा
काशनेनासपोरुशमाहिके अश्रुतिगद्वारः वैसवा
दिदाक्षिणतेशेतेपुशासेनेपुयेस्थितास्तद्गुह्यतत्रता
वायेवतमशमनस्याप्रप्यनपिकृताधरशासनगुर
पदेशसेविनस्तेपदाशक्तिपातेनपारमेश्वरेणोन्म
खीकियतेतदातेषामयेविधिः तत्रैनेकतोपवासम
न्यादिनेसाधारणमत्रयुजितस्यतदीपावेशेष्टाश्रित
स्यभगवतोप्रेषयेषयेत तदास्यत्रनेष्टदीक्षाभसिते
पेत ततोसोस्त्रायत ततःश्रोत्रचरुदेतकाश्रभांस
स्तस्यवन्धनेत्रेप्रवेशसाधारणनमंत्रेणपरमेश्वर
पूजाकारयेत् ततस्साधारणमंत्रेणाशीवीकृतेष्टोक्त
शुद्धिर्कुर्यात् तन्मंत्रसंपुटं नामकृताश्रयश्चित्तंशोध
यामीतिस्मदाज्ञेशानेचक्रयात् ततोपिशर्णाहतिः श्रो
त्रेन ततोव्रतेस्वरमाहूययुजयित्वा तस्यशिवात्त
या अर्केचित्करतमस्यभवेतिश्रावणकृतातेतर्प
यित्वाविष्णुप्रिंविष्णुनेदितिलिङ्गोद्धारः ततोस्पाधि
वासादिशावरीक्षाययेत्तम् अथरसोपिगादेशा
क्तिप्रेरितमानसः संकृत्यदीक्षायश्चानिरतिमंशु
रावभूत् पशवप्रणज्जोततससासणलविणय
एणपरमसपसाशण इमगुरुवोरुपसाहणसोदित
रुलिङ्गोद्धारिण रतितेत्तसारेलिङ्गोद्धारकानामस

न
३८

कृततमत्रसंभाव्यतेतत्तत्तुदतिरेकप्रकारार्थयो
गात् नित्यतेपि प्रागमानोप्रसिद्धिस्तावदवाद्योपग
म्या प्रत्ययव्यतिरेकाध्यक्षानीनोप्रत्यक्षादीनांतत्ता
माण्यमातन्मूलत्वात् सत्प्रजतेयस्यामीति हि सोव
र्णिकादिपरप्रसिद्धेवप्रसिद्धिरेवागमः साकाविट्ट
फलाबुभुक्षितोभुंक्तेरतिवात्सल्यप्रसिद्धितपवतत्रत
त्रप्रवृत्तिनात्ययव्यतिरेकाभ्यांनदातयोरभावात्तयो
वनावस्यायांनदावेप्यकिंवित्तरः प्रसिद्धितुम्लीक
त्यसोस्तकसैवित्कार्याय काविट्टवैदेहप्रकृतित
यपुरुषकैवल्यफलदाकाविट्टिवसमानतफल
दा काविट्टैकापर्यवसायिनीसात्तत्रप्रत्येकमनेकवि
धेतेवेवद्वतरप्रसिद्धिर्गुणैर्जगति योयादृशोभवि
द्यन्मतादृशोभेवप्रसिद्धिवत्तादेवसूदयपर्यवसायि
नीमभिमन्यतेरति रित्कल्पजंतोरिति रित्तावाद्योप्र
क्रिः तासांकांचनप्रसिद्धिंप्रमाणीयोयशोत्कृष्टंफल
मितलममेन संचित्प्रकाशपरमार्थतयायथेवभा
साम्प्रशान्तपितथेतिविवेचयतः सन्नस्ससममय
चित्यतिभाविमशीसारसमाश्रयतशास्त्रमनुजगत्त
जिमदकायसिद्धिर्वाप्यववहारेसोऽश्रुस्मिणीसं
कोतहोदिनापानिणह्यसिद्धिर्धर्मीशपरमसिद्धोऽ
तितेऽसारेप्रगमप्रमाणप्रकाशतेनामेकवि
शमार्हकम् ॐप्रथमसमस्तयमुपा
सनासमुन्निषतादृशदृक्
वास ॥ ॥ ॥

मर्थविधेसिनो भवति स्वावगणामपि दोहतेनो
कृतातवापुपुगांतवस्थिते दोहयमाने शिष्ये लत्र
भतं चित्तये घेन तलया लघुदृश्यते इति मन्त्रकर्त
नविधौ लघुभावे वीजभावविलये यादमंत्रः तत्र ये
वितपयेन निपुक्रस्तदाशुक्रुते परमेशः जेप्रल
अतिविसे संगे रूणजंति सत्तमुश्चर इत्यासति प
एतोते मतो करे इहृदम् इति तत्र सारे प्रत्ययदीदा
प्रकाशने नामये च दशमाहिके अथपरोक्षस्य
दीक्षादिविधश्च सः मतो जीवे अतः कृतगुरुसेवय
वस्तुत उदासितो वा भिवादादि हनो रिमा हतो मत्त
तणोरित तथा रुचिं सुखात्तराया तशक्तिपातो वा त
यादी ह्यरमा ता प्रवचस्तदीक्षाया मधिवासनादि नो
पपुज्यते मंडले मंत्रविशेष सत्रियये यत्र वदला कि
या उत मुपकरणं पुष्पादि स्थानं पीठादि मंडले विवि
मूलानादि प्राकृतिर्येय विशेषः मंत्रस्ये दीप्तमर्थ
न परस्य योगिनस्तदेक भक्तिसमावेश शालिनो
ज्ञानिनश्च संवत्सरमेते सन्निधाने हेतवो यथोत्तर
सुक्तास्ममुदितत्वेन का कशास्यादिति परमेश्वरेण
कं ततो देवं पूजयित्वा तदा कृतिं कशादि मयी मये
स्वापीयता शुक्लादि तत्ता मोपदेशं मणोपशेष
न सच मलापागरे देत्यप्रस्तुत सवित्तानमनाद्यध
दे उवीर्येणा कम्पना सागगनपरिगतं विदित्या ममी
ष्ट्या वसूमाभिरामप्रचिततरशिखा जालकेनाध
चक्रं संख्याया भीष्टजीवानयनमिति मराजालनामा

न-

३८

३९

येः शिखोनुदि प्राणरूपो सकृदश्चरमात्रेणोववहं
कुर्यायेन परमशिवपदप्रतिवदातद्यतिरिक्तेन
किंचिदभिधाभवति तथाविधबुद्धाधिष्ठितकर
णावक्रानुववनेषु रोवर्तिनोयागद्वयगृहदिगाथा
सादीनपितन्मयीभूताकुर्यात् ततोर्ध्वपात्रमपिशि
खावन्ध्याशैवपूरयेत्सृजयेच्चतदिक्रदिः स्थि
लात्यपितदसेनवासानामागुष्टयोगादेदचकेषुमे
वचकेषुजयेत्तर्पयेच्च ततः प्राणावस्ततास्थिते
विमृतात्मकेशक्तिवित्तयमासनैकत्वयेतमाया
तोदिसारोर्गेकारचशक्तित्रयात्र तदुपरियाज्यवि
मरीरुपाशक्तिरित्येवंसकृदश्चरमात्रेणोवाथापेयन्मा
सेकृत्तातेत्रेवापेयभूतायामपिसेविदिविषयेपश्येत्तद
पितसेवित्तयमित्येवविषयसेविदानेनचतस्यासं
पुटीभावोभवतिसेविदउदितेतत्रैवपर्यवसितंयतो
विषवयाश्चसेविउदेति तत्रैवचविष्णोऽप्यतीत्येताव
त्तंसेवित्तंसेपुटीभावद्वयानुभूते तदुक्तंस्थितंसे
पुटीकृतेतित्तोगन्धधूपासर्वकसुमादीनात्मप्र
दीभावाज्ञानर्पित्तास्वविष्णोऽप्यजसोयसंरूपजने
नित्तिपेदितिवासयागः अथशक्तौतत्रान्येन्यशक्तिर्न
तासोवीराणामुभयोयामुभयात्मकत्वेनप्रोक्तासश
रेभसृष्टान्तिवशक्तिप्रबोधेपरस्परैवापारान्तर
मेशानियत्यावशुद्धरूपतयातत्राथान्येननववि
शिष्टचक्रस्यापिशक्तिर्नयात्वात्तत्राशाखावन्ध्या
शैवसृजनं शक्तित्रयात्मासनैकोणात्रयेमध्येवि
सर्गशक्तिरितितयाभाविशेषः ॥ ॥

कारितानपवेवासक्तमेरुमनसन्नायमुत्तमोपरासंतिशे
 नासमस्तमधानस्वदेहगतेशिवाभेदभावनया। ये
 शोधयेत पवेकमेरुपादंगुहासम्पत्तिदादशा
 तपर्यंतं स्वात्मदेहस्वात्मचैतन्याभिनीकृतदेहं चे
 तन्यस्य शिष्यस्यासायतवैवानंतानन्दसरसि स्वात्मे
 मे श्रयं सारे समस्त व्याजान् किय शक्ति निर्भरस
 मस्तदेवताचक्रे चरे समस्तार्थभरिते चित्ताशव
 शेषविषयभावमंडले तथा विधये कीकारेणाशि
 ष्यात्मना सहैकीभूतो विष्णोतिमासा देयदिमेव प
 रमेष्ठराभिर्गोमोभवति ततो यो देभोगेहः स्यात्तं
 यत्रैव तत्तमेभोगेहस्य भवति तत्रैव समस्त यस्तन
 या योजयेत् तदनंतरं शेषं हतये परमेष्ठरसभावा
 तादिति प्रसूते शुद्धतत्त्वमयं देहमस्मै चिंतयेदिमे
 षा समस्त पाशा विपोजिकादीनां ततः शिष्टो गुह्यं
 क्षिणाभिर्पूर्ववत् पूजयेत् ततो ग्रीशिष्यस्य विधिर्गुह्य
 त् श्रीपरांमः प्रमुक्कस्यामुक्तं तं शोधयामीति सा
 हानं प्रति तत्तं तिस्रश्चाहृतयः श्रुतेष्टं विबोध्यंता प
 चे शिवा ततस्तु हिः ततो योजनिको कुरु मेरुपुष्प
 इतिः भोगेहो भोगस्याने योजनिका र्थमपराशुद्ध
 तत्त्वसृष्टं मन्त्रान्तो गुह्यं दर्शितं तभिः पूजने इत्ये
 वापुत्रकदीक्षापुत्रवर्तमानमेकं वर्जयित्वा भूत
 भाविष्यत्समस्तकर्ममुद्धतिं श्रुतं समस्तार्थम
 यो ससत्तावदिष्टमन्त्राय विभेदः पूज्यः शिष्यस्य धी
 शास्त्रतन्निजा सत्तासेकता संगमयेत्युद्धः शिष्ये
 कभावंश इति प्रपद्यतस्मिन्महानंदविवाधपूर्णे

त-

ध-

५०

शोवकान्तराद्याहकेशप्रष्टुमतेचवदिः तमेदेवीचकं
सिद्धिज्ञानापरवर्गदेभवति ॥ शांताभ्यासेशांते
शिवमेतियदत्रदेवताचक्रम् श्रुत्यनिगतन्दमये
निहतिनिजयामतोर्वच रणरणकरसात्रिजर
समरितवदिर्भावचवणरसेन आतरणसमु
ल्लदनुचकंयातिचक्रमयतदपि उल्लतिर्ष
ग्वदितित्रिविधोत्तर्षोविसर्गाये पतदिसर्गया
मनिपरिमर्शनतस्त्रियेवमनुवीर्ये तत्रत्वेविद्
भेमंरस्ततत्फलसूते कोणत्रयात्रराश्रितनिमोदि
तमेगलब्धदेकमते नित्याविश्रुतेनालेषोऽशर
लकमलसन्मलम् मध्यस्थनालगुम्फितसरोज
पुगलसंधानकमादुग्री मध्यस्थपूर्णशशपरसु
न्दरदिनकरकराचमंघयात् त्रिदत्तारुणवीर्य
कलासंगन्मथेकरसृष्टिः इतिशशपरवासवपति
चित्रशुस्रुधामुद्रयागडिति सृष्टादिकमसंतःक
र्वस्तुर्येस्थितिलभते पतस्तेवरमुद्रविशैमोन्म
स्वशक्तिशक्तिमतोःपानोपभोगलीलाहासादि
पुषोभवेदिमर्शमयः प्रयत्नयनिगवस्फोटक्र
तिनादनारातैः प्रयुलिजानाहतपरमार्थैर्मन्त्री
र्येतत् गमनागमविश्रान्तिप्रकर्णनयनेदिलसमे
पर्के तत्रस्मीलनयोगेदेहात्रगेधचयामलेवके ऊ
चमध्यद्वयदेशोदाष्टातेकैवगंयदयत्नं तत्ररु
यमध्यगमाकार्पितोभविगसमयेयत् निर्वातित
चैवैवयोष्टविधानादभैरवः परमः सोतिर्धनिप्रयस
त्तामात्रीयानिरुच्येतपरमा ॥

वरतरुपविशेषैर्भारुतदिग्दलनिषण्णदेहाया
 पूजयति भैरवंतामिन्द्राणीदृक्कृतं वन्दे ॥ यनप
 तिकिसलयनिलयायानितोविविधषडस्सहोरेः
 पूजयति भैरवंतामिन्द्राभिख्यानमामिवा मुने ॥
 ईशदलस्याभैरवमर्चयतेपरिमलैर्विविधैर्या प्रण
 मामिसर्वदातां छाणाभिख्यानमदान्त्सी ॥ षडृशी
 नेषु पूजयेच्छिष्यतत्तमेवलिते प्राप्ताभिख्यानसतते
 तेषुपतिमिदिते नौमि ॥ संस्मरदनुभवसारेस
 कीर्तः सततसततसन्निहिते नौमिसहोदितमिथ्यं
 निजदेहगदेवताचक्रम् ॥ १॥ इति श्रीमत्पद्मा
 माहेश्वराचार्यवर्याभिनवगुप्तपादविरचिते देहस्य
 देवताचक्रस्तोत्रे संपूर्णमिति शिवम् ॥ ॥ ॥ ॥

न-
धर
५१

नानसिद्धातीति तस्मात्प्राणयोगो वश्यकरीयः
यदि शनैः प्रसरस्रस्त्रवद्विन्मभिः सतवरचितर
णोतिरते दर्शनशानाग्रजेषाणतनुंगणयतिवे
ने वरवीरयोगिनीगणसिद्धावलिपुजितात्रिभुगे
अपस्तविनयजनातिवदकमपानाअयंवने २
यदलवशेनविष्टंभक्तानांशिवमयेपरंभाति
तमदमवधानरूपेसद्गुरुममलेसदावने ३ आ
लीयविषयभोगैरिन्दियदेष्टाः सदाहृदंभोजे प्र
भिपूजयंति येनचित्तमयमानन्दभैरववने ४ उ
दयावभासबावाणलीलाविधमयाकरोत्यनि
शे आनन्दभैरवीलाविमर्शरूपासदेवने ५ अथय
तिभैरवेयानिअयकसुमेः सुरेशपश्यन् प्रणा
मामिबुद्धिरूपोत्रस्ताणीतामहंसतर्त प्रमत्तसव
स्त्वमितप्रापिप्रकाशमर्कादिवस्फुटं पवितः सम
चापतवस्सरणात्रिः संशयितामियोमदेशीक
दा यदशेषवर्णविरहितमनाहतेहृतमिवस्फु
टेश्वदन् नदीर्यविस्मृताविलपरियादिरहंक
दाभोवयमिदं करणमपिकासकल्पनाविरहि
तमखिलेशरीरचितकृतम् बुद्ध्यास्वनिगचारप्र
बोधधुर्याधोगोमयो घटपटशकटादिकमपिरे
योपादेयविरहितं वस्तु निरवधिबोधवदास्तय
गत्तासोतवस्मृतिर्नयति निमग्नमुदितममले
स्वप्रतिबद्धममुद्धमजहदपि चेतन्यमायभगवते
भयोसमदंकदामहोसुखः जाग्रन्भूमौविभिन्ना
कुरानकटनयासर्वसाधारणोत्ताप्तमेसाधारणास्ता

त्कृततरविरहाद्भुत्पश्यान्मनुष्ये तर्ह्येषुद्रिक्तवो
 पात्विमलचित्तिप्रतातेव तर्ह्योदसीते भावावुद्गास
 येद्योसक्तरनगरवतेशिवेसंप्रयासः श्रीमद्भक्त
 विरहं विगलितकलनेमप्रमेतप्रशयतात्तेका
 नैवविद्येविगतनियतिभिः शक्तिभिः साभिरेकः
 मुक्तानोभिद्भिदाभिद्भिदितमपियोर्ध्वदेशचुग
 छेदस्त्रिजालोच्छलताप्रकृतिरिदसदाभेरवोभा
 तसौवः रंध्यषरचक्रमसंप्रदाये सप्रत्यायाप्रत्यय
 भिन्नमाय श्रीशंभुनायात्करुणारसेनसंयप्रसजा
 दनपेक्षहृन्नाकाशमीरकोभिनवगुणयदाभिधानः
 श्रीतेत्रसारमकेशरुजनाकमेया यतेनसर्वजनप
 यशिवेप्रयातलोकेतरप्रसरशोभवतेत्रसारम् ॥
 समानमिदं श्रीतेत्रसाराख्यशास्त्रम् कृतिस्तत्रभ
 वत्यत्यक्षिवनायश्रीमदभिनवगुणपारानो श्री
 मदभिनवगुणस्सपरंमसथास्त्रिसंस्करतात् यदा
 त्पदीयभासाकस्यनिरस्तनमोदतमः हिमोर्गित
 तयाकांतेशशिथरकलिकोत्रेसम् स्थितिलयने
 कर्तारं प्रणमतवरदं देवमिति शिवसोम् ॥ तथा
 चपरविशकाविहृतोशतेकोनविशतिपरिमिता
 याम् यस्यातिभंनिविलंबेषयिकावबोधश्रुतीपरो
 तरचरेनिविलम्बकेतते तस्यां प्रलीनवपुषः पर
 शक्तिभासिग्लानिर्चटतकिमभाववशोपक्रम
 शरीरशानादोपरधनसत्त्वासारपदलीमनालोका
 सस्मिंश्च शतिहृदयेग्लानिमसमास प्रविष्टमेत

एवंकर्मणि कर्मणि विद्यमाना जीवतो मुक्तिः ततः शी
स्वे मुक्तः परकृत विज्ञान भाजनं गर्भः श्रुत्या श्रुत्या लये
ऊर्ध्वदेकदंतेन लानिलौ श्रुत्ये समरसी कृत्यरसेरस
मिव स्थिते तत्ता शंको निरावासेनाहमसीति भावः।
यन् देहस्या देवताः पश्यन्ता दो देगा दिवि गणे कर्णा
क्षिमुत्तना सादि चक्रस्य देवता गणे गृहीतारं सदाप
श्यन्ति चर्या सिद्धाति फले शुभे सहरे चरिते स्वदेहे
पातयन्ता समसादमेन आहुं पश्यन्त दितये प्रपश्य
न्ता मिमांसा मवेरी भजेत इत्येव यामलयागः ३
कृत्या नितिके शोणे विद्यमाने प्रोक्तं स विद्या मन्तये लान्
जन्म भूषादि समर्पणे नो यो हलने प्राणयागः विभ्रा
ति शीघ्रं स विद्यागः शोणे च निरूपितः यवमेते भो या
गे भो यत संकृता यादित या विधानि विचिकित्सताप
विहित इदयः शिष्टा भवति तदा तस्मै तया पदर्शन
पूर्वकं तिला मज्जति पूर्वकं निरयेत्तमेव पूर्वोक्त्या
मानुसंधानं कृमेणा वलोकनया दीप्ता ऊर्ध्वान् यश
सदीप्ता दिक्नेने मितिकं तेत एवं पवविधिः केवल
मेतया गप्रधानं तयति गुरु शरीरे सममः ऊलया
गः सर्वोत्तमः सोपि प्राग्यगसादिमेन संकृदेव कृतः
सर्वं पूरयतीति शिवं वाहोरिसति देहिण प्रदेह र्ज
मालि पाण्डु दिगुरु के भर्जो ग्रण संविदिसं पित्र
रोह इ सो पश्य कृत्तल लहणि सो दाइ इति ते रसोर
ऊलयाग प्रकाशनेना महाविंशमाहिके उक्ता मे
तानियाग रूपाणि सपरिमर्श साराणि प्राणा यागे

43

वेदाङ्ग

एवं सदेतत्तत्रैव च केततो ज्ञस्वरत्नापनुचकेषु प्रथ
 यामले शक्तेर्लक्षणमेतत्तद्वदभेदस्ततो नपेक्ष्य वयः
 ज्ञात्वा दीक्षासंगात्तु केतव्यगलजं दितादात्म्यमक
 र्यदेतत्तस्योभूतात्रैयसात्तादयात्म्या कृतावतोसि
 धोभ्यर्षात्तस्मात्तन्मन्त्रकत्तनः चक्रमर्शेन दौचित्या
 दनुचकं तया नुगे वदिः पुष्पादिना तश्च गत्य भुक्तास
 वादिभिः पवमानत्वं सन्दोहितं तन्मेषोद्यत्तत्पितिः
 अनुचक्रगणश्च कृतादात्म्यादभिलीयते निजनिज
 भोगाभोगप्रविकासमयस्वरूपपरमर्शो रूपशानु
 चक्रदेयसंविश्रुते हि मध्यमं योतिः प्रनुचकं देवता
 त्मकमर्शो विगता एषाणाधिगतवीर्यं तद्धक्तिनददा
 त्मकमन्योन्यसमुत्पन्नं भवति तत्पुगलमूर्धन्यामप्र
 वेशसस्यत्वात्तस्योभे सभातनुचक्राणां फितानि
 तदा तत्तया निनष्टयत्तत्तयं यामलमेतत्तगलितभि
 दासकयं यदेव तदा कमतारतस्य योगात्तैव हि संवे
 दिसर्गसंघः तद्भवभासानुतरमुभयात्मकजग
 इदारमानत्वं नोशांतं नाप्युदितं शांतोदितसूतिर्क
 रणपरं कोले अनवच्छिन्नपदसंज्ञां संविदमात्मसा
 कर्षीत् शांतोदितात्मकंदयमप्रपुगपउदोतिशक्ति
 शक्तिसत्ताः ॥ सात्तामोत्यविशाखांताम्यतेदयोर्स
 यात्मतात् शक्तिस्तत्तदुदितो ह्यष्टिपुष्पातिनोतदा
 न ॥ तस्याचार्यकुले मद्यतयानुपशेकयोगसंघात
 प्रथमसृष्टिर्द्वितीयेस्मिं शांतोदितधामिपोनुमन्थते
 प्राच्याविसर्गसत्तामनवच्छिदिनेपदेशः ॥ ३९ ॥